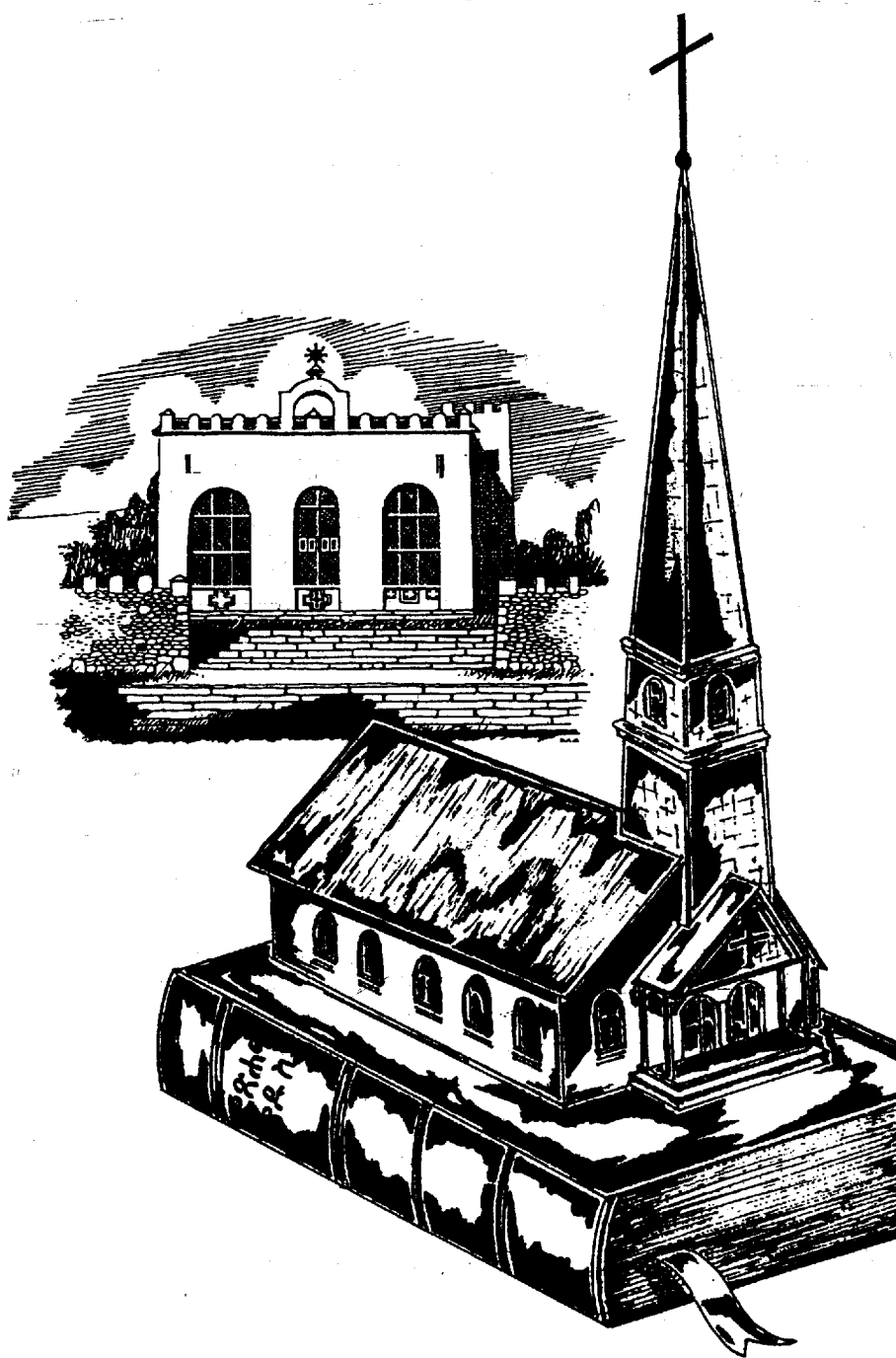

ምዕራፍ ሦስት

ካሪዝማዊ መነቃቃቶችና እንቅስቃሴዎች በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ

አንድ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ አስተማሪዬ "ታሪክን የግያነብሱ ሰዎች በታሪክ ውስጥ የተከሰቱትን ስህተቶች ለመድገም የተፈረደባቸው ሰዎች ናቸው" ብሏል። የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ ግወቁም የቤተ ክርስቲያንን ያለፉ ስህተቶች ላለመድገም ትክክለኛው ክትባት ነው። የቤተ ክርስቲያን የልደት ቀን ከሆነበት ከበዓል ጎምላ ወዲህ በአንዳንድ የቤተ ክርስቲያንና የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ዘንድ ይህ ዘመን 'የጸጋ ዘመን'፣ 'የመንፈስ ቅዱስ ዘመን'፣ 'የቤተ ክርስቲያን ዘመን' በመባል ይታወቃል። የመጀመሪያዋን ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ከሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ እናገኛለን። የመጀመሪያዎቹን አብያተ ክርስቲያናት መልክተ ችግሮችና መፍትሔዎች ደግሞ በበቂ ሁኔታ በዝርዝር ተጽፈውልን ከሐዋርያት ሥራ ቀጥሎ ባሉት መጻህፍት ውስጥ እናገኛቸዋለን።

በአዲስ ኪዳን ከተጻፈለን ታሪክ ውጪ ካሪዝማዊ ወይም የጸጋ ስጦታን የተመለከቱ ንቅናቄዎችና ከእነርሱም ጋር በየጊዜው የሚበቅሉ ችግሮች መኖራቸው የጸጋ ስጦታዎች የተወሰነ ጊዜ ስጦታዎች ብቻ ያለመሆናቸው አንድ ማስረጃ ነው። የመጨረሻው የአዲስ ኪዳን መጽሐፍ የዮሐንስ ራዕይ ሲሆን የተጻፈው በመጀመሪያው ክፍለ ዘመን ማለቂያ ገደማ እንደሆነ ይታመናል። የአዲስ ኪዳን ሃያ ሰባት መጻህፍት እንደ አዲስ ኪዳን መጻህፍት ተደርገው የተስተዋሉት ተጽፈው ካለቁበት ጊዜ አንስቶ እስከ 175 ዓ.ም. ባለው ጊዜ ነው። በነዚህ ጊዜያትና ከዚህም በኋላ ሌሎች እንደ ታሪክ ሊጠቀሱና ሊወሱ የሚችሉ የቤተ ክርስቲያን አባቶች የጻፏቸውን መጻህፍት ስንመረምር የጸጋ ስጦታዎችን ጎልውናና አሰራር በመጠናዊ ግልጽነት በጣም ባይሆንም በመጠኑ ግልጽ ሆኖ እናገኛለን። ጎሳ ብለው የሚታወቁትን ቀጥሎ እንመልከት።

‘ዲደኬ’ ወይም ትምህርተ-ሐዋርያት

ከ100 ዓ.ም. በፊት በሶርያ ወይም በግብጽ እንደተጻፈ የሚገመተው ዲደኬ (ወይም ትምህርተ-ሐዋርያት) የተባለው መጽሐፍ በአጠቃላይ በታላቁ

ባህር ምሥራቃዊ አቅራቢያዎች በነበሩት አብያተ ክርስቲያን አገልግሎት ላይ ይውል የነበረ በማቴዎስ ወንጌል ላይ የተመሰረተ የአዳዲስ አግኞች የዕድገት መከታተያና መሠረታዊ የክርስትና ትምህርት ግስተግሪያ መጽሐፍ ነው። በጠቅላላው 15 ምዕራፎችን የያዘው ይህ መጽሐፍ አማኝ ካመነበት ጊዜ አንስቶ በቅድስና መኖር እንደሚገባው፣ የወንጌልን ሥርዓት አንገብጋቢነት እንዲሁም የተለያዩ የቤተ ክርስቲያን አገልግሎቶችን በተመለከተ ተጽፎበታል።

አገልግሎቶችን በተመለከተ ለምሳሌ ከምዕ.11-13 ባሉት ክፍሎች ስለ አስተግሪዎች እንዲሁም እየዞሩ ስለሚያስተምሩ ሐዋርያትና ነቢያት ይናገራል። በምዕ.11:3-6 እንዲህ ይላል፤

ሐዋርያትንና ነቢያትን በተመለከተ እንዲህ አድርገላቸው። ወደናንተ የሚመጣ ግንም ሐዋርያ ቢኖር ልክ ጌታን እንደምትቀበሉ አድርጋችሁ አስተናግዱት። ይሁን እንጂ ገድ ካልሆነ በተርከለንድ ቀን በላይ አይቆይ። ከሆነበት ገን አንድ ቀን ይጨምር። ነገር ግን ሦስት ቀናት ቢቆይ እርሱ ሐሰተኛ ነቢይ ነው። ሐዋርያው ተሰናብቶ ሲሄድም የሚቀጥለውን ሌሊት ግደሪያ እስኪያገኝ የሚረዳው እንጀራ ብቻ እንጂ ምንም ነገር አይውሰድ። ገንዘብ ቢጠይቅ ግን እርሱ ሐሰተኛ ነቢይ ነው።

ይህ ክፍል ከሐዋርያት ዘመን በኋላ የሐዋርያነትና የነቢያት አገልግሎቶች ከቤተ ክርስቲያን ውስጥ እንዳልጠፉ ይመሰክራል።

ቀሌንምጦስ

ሌላ ስለ ጸጋ ስጦታዎች የሚነግሩን የቤተ ክርስቲያን አበው መጽሐፍ ቀሌንምጦስና አብረውት የነበሩ ሽማግሌዎች የጻፉት መልዕክቶች ናቸው። ዲደኬን በጊዜው የነበረው የሮም ምሥራቃዊ ግዛት ምስክር አድርገን ብንቆጥር ይህን ደግሞ የምዕራቡ ክፍል ምስክር ልናደርገው እንችላለን። ቀሌንምጦስ በመጀመሪያው ምዕተ ዓመት መጨረሻ ገደማ በሮም የምትገኘው ቤተ ክርስቲያን መሪ ሽማግሌ ወይም መጋቢ የነበረ ሰው ነው። ቀሌንምጦስ ሁለት መልዕክቶችን ለቆሮንቶስ ቤተ ክርስቲያን የጻፈ ሲሆን የመጀመሪያው 65 ሁለተኛው ደግሞ 20 ምዕራፎች ያሏቸው ረጃጅም መልዕክቶች ናቸው። መልዕክተኞቹ ምክር የተሞሉባቸው ትምህርቶች ናቸው። ከምክሮቹ ጎልቶ የሚታየው የመለያየትን መጥፎነት የተመለከተ ሲሆን ይህም የቀደመውን በጳውሎስ ዘመን የነበረውን ችግር ያገረሽ ያስመስለዋል። የቀሌንምጦስ መልዕክት ከሚናገራቸው ነገሮች አንዱ የጸጋ ስጦታን ይመለከታል። በመጀመሪያው መልዕክት ምዕ.38:1 መጨረሻ ላይ "እያንዳንዱ ሰው

እንደተሰጠው የጸጋ ስጦታ መጠን ለባልንጀራው ይታዘዝ።² የሚል ቃል ይገኛል። ይህ ጥቅስ ሁለት እውነቶችን ይነግረናል። የመጀመሪያው የጸጋ ስጦታ ህልውና ከመጀመሪያው ምዕተ ዓመት ፍጻሜ ጋር አብሮ እንዳልተፈጸመ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የጸጋ ስጦታዎች የግል መጠቀሚያ ያለመሆናቸው ናቸው።

አግናጤዎስ

ከመቶ ዓመተ ምህረት ጀምሮ ለሚቀጥሉት ብዙ ዐሥርተ ዓመታት በጽሑፍ የተደገፈ ጠሊቅ ማስረጃ ስለጸጋ ስጦታና አጠቃቀም አናገኝም። ይሁን እንጂ አልፎ አልፎ ከተጻፉት ጽሑፎች የሚቃረሙ እውነቶች አይታጡም። ለምሳሌ በ110 ዓ.ም. ገደማ ሰማዕት የሆነው አግናጤዎስ ከሶርያዋ አንጾኪያ ተይዞ ወደ ሮም ለሰማዕትነት ይሄድ በነበረባቸው ወራት ለስድስት አብያተ ክርስቲያናትና ፖሊካርጶስ ለሚባለው የሰምርኔስ ቤተ ክርስቲያን መጋቢ ለነበረው ሰው የጻፋቸው በጠቅላላ ሰባት ደብዳቤዎች ይገኛሉ። ለፖሊካርጶስ በጻፈው መልዕክት ምዕ.2:2 መጨረሻ ላይ "ነገር ግን የማይታዩት ነገሮች ይገለጡልህ ዘንድና ምንም ሳይጎድልህ በጸጋ ስጦታ የተሞላህ ትሆን ዘንድ ለምን"³ ይላል። የማይታዩት ነገሮች የሚለው ቃል ጳውሎስ ብ1ቆ.12:1 'መንፈሳዊ ነገር' ከሚለው ጋር ተመሳሳይ ቃል ነው። ከዚህ እንደምንረዳው በቅዱስ አግናጤዎስ የአገልግሎት ዘመን አካባቢ የጸጋ ስጦታዎች ተቀባይነትና ተከባሪነትም እንደነበራቸው ግልጽ ነው።

የሖርማው እረኛ

የሖርማው እረኛ የተባለው ከ130-150 ዓ.ም. ባለው ጊዜ መካከል እንደተጻፈ የሚገመተው መጽሐፍም ስለ መንፈስ ቅዱስ ስጦታ በተለይም ስለ ነቢይ አገልግሎትና ሕይወት 11ኛው ትዕዛዝ በተባለው በምዕ.43 ይነገራል። በቁጥር 7 ላይ እውነተኛ ነቢይ ከሐሰተኛ ነቢይ የሚለይበት ዋና መመዘኛ ኑሮው መሆኑን ገልጦ ያብራራል።

መዝሙረ ሰለሞን

መዝሙረ ሰለሞን የተባለው ሌላኛው የመዝሙሮች ስብስብ መጽሐፍም በበኩሉ ከውስጥ በመንፈስ ቅዱስ ግፊት የሚወጡ በሚመስሉ ግጥሞች የተሞላ ነው። በመጽሐፉ ውስጥ ገጣሚው ሰማያዊ ስጦታው ለሌሎች መባረኪያ ይሆን ዘንድ ሲለምን ይታያል። እኒህ ቅኔያት የተጻፉበት ትክክለኛ ጊዜ አጠያያቂ

ቢሆንም በጊዜው ግን የጸጋ ስጦታዎችን አገልግሎት ላይ መዋል መረዳት እንችላለን።

ሰማዕቱ ኢዮስጢን

ሰማዕቱ ኢዮስጢን በ163 ዓ.ም. የተሰዋ እጅግ የታወቀና የተደነቀ የክርስትና ምሁር የተወደደም ጸሐፊ የነበረ ሰው ነው። የሁለት ሰዎች ንግግር በተባለው መጽሐፉ ለምሳሌ የኢዮስጢንንና ትሪፎ የተባለውን አይሁዳዊ ሰው ጭውውት እናገኛለን።

የኢዮስጢን ንግግር የክርስትናን ከአይሁድ እምነት በላዊነት የሚያሳይ ንግግር ነው። በምዕ.39 አማኞች ስጦታን እንደሚቀበሉ ሲናገር አንዱ የመረዳትን ሌላው የመምከርን አንዱ የፈውስን፣ ሌላው የጋይልን፣ አንዱ የቀዳሚ ዕውቀትን፣ ሌላው የማስተማርን፣ ሌላውም እግዚአብሔርን የመፍራት ስጦታ እንደሚቀበሉ ይናገራል። በምዕ.82 መጀመሪያ ላይ 'እኒህ ትንቢታዊ ስጦታዎች እስከዚህ ዘመን እንኳ ከኛ ጋር ይኖራሉና' ብሏል። ከኢዮስጢንም መጽሐፍ የምንረዳው በሁለተኛው ምዕተ ዓመት አጋማሽ አካባቢ የጸጋ ስጦታ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ እየተሰራባቸው እንደነበር ነው።

እስካሁን በተመለከትናቸው መጻሕፍት እንዳየነው የጸጋ ስጦታዎች ጤናማና መጽሐፍ ቅዱሳዊ በሆነ መንገድ በቤተ ክርስቲያን ሲያገለግሉ ነው የተመለከትናቸው። ከዚህ እንደምንረዳው በዚያ ጊዜ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን በትክክለኛው የቃሉ አተረጓጎም መሠረት ካሪዝማዊት ነበረች ማለት ነው። እዚህ ላይ መረዳት ያለብን አንድ ዓቢይ እውነት እንደ መጽሐፍ ቅዱስ አገላለጽ ከሄድን እያንዳንዱ ዳግም የተወለደ አማኝ ካሪዝማዊ ነው ማለትም የጸጋ ስጦታ የተሰጠው ወይም በጸጋ ስጦታ የተካነ ካህን ነው። ዘመናዊው "ካሪዝማዊ ንቅናቄ" የሚባለው ግን ይህን ቃል ልዩ የመሆንና ሌላው ጎዶሉ የመሆኑ ምልክት አድርጎ ስለሚጠቀምበት ቃሉ መስመሩን ስቷል።

ሞንታኖስ

የቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደሚዘግብልን በሁለተኛው ምዕተ ዓመት ሁለተኛ ግማሽ ላይ የተከሰተ አንድ አክራሪ ንቅናቄ ነበር። የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ይህን ንቅናቄ ሞንታኖሳዊው ንቅናቄ ወይም ሞንታኒዝም ብለው ይጠሩታል። ንቅናቄው ይህን ስም ያገኘው ሞንታኖስ ከተባለው የንቅናቄው ጀግሪ ስም ነው። በዚህ ንቅናቄ ላይ የተደባለቁ አስተያየቶች የሚሰነዘሩ ቢሆንም

በሁለተኛው ምዕት ዓመት መጨረሻና በተለይም በሦስተኛው ምዕት ዓመት መጀመሪያ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን ያወገዘችው ንቅናቄ ወይም ልምምድ ነበር። ከሌሎች ጥንታዊዎቹ ይልቅ ይህኛው አወዛጋቢ ንቅናቄ በመሆኑ በመጠኑም ቢሆን በጥልቀት ማየቱ አስፈላጊ ይሆናል።

ፍርገያ በምትባለው የትንሹ እስያ ግዛት ውስጥ በምትገኘው አውራጃ ባላችው ፔፑትዛ ወይም አርዲባው በምትባለው መንደር በ155 ዓ.ም. የተጀመረው ሞንታኒዝም በጊዜው ከነበረው የቤተ ክርስቲያን ሁኔታ ጋር የተያያዘ አጀማመር አለው። የቤተ ክርስቲያን አሰራር ቅርጽ እየወጣለትና መዋቅሮችዋ እየተዘረጉ ሲመጡ ሰብዓዊ አሰራር የመንፈስ ቅዱስን ቦታ እየወሰደ የመጣ የመሰላቸው ሰዎች ቅር መሰኘትና እንዲያውም ያለመሳተፍና ዳር ዳር ማለት ጀምረው ነበር። በእንዲህ ያለ አጋጣሚ ቅሬታ በእውነት ካልተሸነፈና ሚዛኑ ካልተጠበቀ በማናቸውም ጊዜ እንደሚሆነው አክራሪነት ቦታ ይይዝና ተቃዋሚ ቡድን ሊፈጠርና የስህተት ትምህርትም ሊወለድ ይችላል። ሞንታኒዝም የዚህ ዓይነቱ ክስተት ውጤት ነበር። ይህ ነገር ሲጀመር ሞንታኒስትና አብረውት የነበሩት ሰዎች ያመካኙት ቤተ ክርስቲያን ወገኛ መሆኗና አመራሯም ሰብዓዊ ብቻ መሆኑን ነበር። እኒህን ሁለት ሁኔታዎች በሁለት አስተምህሮቶች (ዶክትሪኖች) ነበር የተፋለሟቸው፤ እኒህም የክርስቶስ ዳግም ምጽዓትና የመንፈስ ቅዱስ አስተምህሮቶች ናቸው።

የክርስቶስን ዳግም ምጽዓት በተመለከተ ክርስቶስ በዚያው ዘመን እንደሚመለስና መመለሻው የፔፑትዛ መንደር እንደሆነች ይህችም ከተማ አዲሲቱ ኢየሩሳሌም እንደምትሆንና ሞንታኒስም በዚህ የጌታ መመለስ ውስጥ የላቀና የጎላ ቦታ እንደሚኖረው ተናገረ ነበር። የክርስቶስን ምጽዓት ተግባራዊ ለመጠበቅ ጥብቅ የሆነ ብህትናንና የመሰለ ራስን ከብዙ ነገሮች የመከልከል እርምጃዎችና ረጃጅም የጾም ጊዜዎችም ይወሰዱ ነበር።

የመንፈስ ቅዱስን ሥራ በተመለከተ ደግሞ ይህ ንቅናቄ ‘ፍርገያዊው የስህተት ትምህርት’ ወይም ‘አዲሱ ትንቢት’ የሚል ስም እስኪወጣለት ድረስ የመንፈስ ቅዱስ ስራ በተለይም የትንቢት አገልግሎት በሞንታኒስትና ከእርሱ ተጥሎ ባሉት ሁለት ጽርስቅላና ማቅሰሚያ በተባሉ ሴቶች የሚደረግ ይመስል ነበር። እነዚህ ሰዎች ትንቢት ሲናገሩ መንፈስ ቅዱስ በነርሱ አፍ አድርጎ እየተናገረ እንደሆነና በክርስቶስና በሐዋርያት የተነገረውን የሚደግፍ የመጨረሻው ዘመን ነቢያት እንደሆኑ ከመናገራቸው ባሻገር የሚሰጧቸውና የሚከተሏቸው ያላንዳች ጥያቄ እንዲቀበሏቸው ያደርጉ ነበር። ከሞንታኒዝም የመጨረሻ የታሪክ ገጾች ውስጥ የጽርስቅላ ስም አይገኝም ምናልባት በገሰሃ ወደ እውነተኛዋ ቤተ ክርስቲያን ተመልሳ ወይም ሞታ ይሆናል። ለዚህ ቡድን እንደ ግምጃ ቤት ሹም ሆኖ ያገለግል የነበረው ቲዎደቶስ የተባለው ሰው

በተመስጦው ግለትም የጸሎት ሰመመን ውስጥ እንዳለ ነበር የሞተው።

ጦርጡልያኖስ የተባለው የቤተ ክርስቲያን ሊቅ በአንድ ወቅት ወደ ሞንታኖሳዊ ትምህርት ደጋፊነት ገብቶ ነበር። በዚህም ንቅናቄ የተለያዩ ገጽታዎች ላይ ሰባት ያህል መጣጥፎችን ጽፏል። ጦርጡልያኖስን ከሳቡት ነገሮች ጥንኛው በርሱ ዓይን ቤተ ክርስቲያን ጥፋትን ለመቅጣት ችሏል ማለቷና ሞንታኖስና ተከታዮቹ ደግሞ አጥፊን የሚቀጡበት የቅጣት ስርዓቶች ስላሏቸው ነበር። በተለይም ጋብቻን፣ መፋታትንና እንደገና መጋባትን በተመለከተ የነበረው የቤተ ክርስቲያን ላላ ያለ አቋም ወደ ሞንታኖስ ትምህርት ደጋፊነት እንዲያዘነብል ካደረጉት ነገሮች አንዱ ነበር። ይደግፍ እንጂ አሳቡ የሞንታኖስ ተከታይ መሆን ሳይሆን ሚዛናዊ ወደሆነ ሐዋርያዊ ትምህርት የመመለስ እርምጃ ነበር። ጦርጡልያኖስ በኋላ ወደ እውነተኛዋ ቤተ ክርስቲያን የተመለሰች የራሱ ተከታዮች የነበሯት ማኅበር እንደ ቤተ ክርስቲያን አድርጎ መስርቶም ነበር።

በሞንታኖስና በተከታዮቹ ትንቢቶች ሲነገሩ በአንደኛ መደብ ነጠላ ይነገሩ ነበር። ለምሳሌ አንዴ ሞንታኖስ 'እኔ አብ፥ ወልድና አጽናኙ ነኝ' ሲል ተናግሮ ነበር። በሌላ ጊዜም 'ከኔ አትሰሙም ነገር ግን ከክርስቶስ ለምታችኋል' ብሎ ነበር። የዚህ ንቅናቄ ሌላ ባህርይ ትንቢት ተናጋሪዎቹ በሚናገሩበት ጊዜ ተመስጦ ውስጥ እየገቡ መጥፋታቸውን የሚናገሩትንም ቃል ከመጽሐፍ ቅዱስ ያላነሱ ስልጣን እንዳለው አድርገው መውሰዳቸው ነው። ይህ ከእነርሱ ውጪ በሆነ ነገር ቁጥጥር ስር መሆናቸው ጳውሎስ በ1ቆሮ.14:29-31 ከተናገረው ነቢይ ከቁጥጥሩ ውጪ እንደማይሆንና ራሱንና አገልግሎቱን እንደሚቆጣጠር ከጻፈው ጋር የማይሄድ ልምምድ ነበር።

አጽሎናርዮስ የተባለው በጊዜው የነበረ የሂራጶሊስ ቤተ ክርስቲያን መጋቢ ስለእነዚህ ሰዎች ትንቢት ሁኔታ ሲጽፍ እንግዳ በሆነ ሁኔታና ቋንቋ እንደሚናገሩና ከመናገራቸው በፊት የሚታይባቸው ስሜታዊ የሰውነት እንቅስቃሴ አንድ ላይ ተደምረው ትንቢቱን ትንቢት ሳይሆን መልክ የሌለውና ቅጥ ያጣ ልፍለፋ እንዳደረጉት ጽፏል።⁵ አጽሎስናርዮስም ሆነ ሌሎች በጊዜው የነበሩ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ይህን እነዚህ ሰዎች የተናገሩትን ነገር ልሳን ያላሉት ስለ ትንቢት፣ ስለ ልሳን ወይም ስለ ሌሎች የጸጋ ስጦታዎች የማያውቁ መሃይሞች ስለሆኑ አልነበረም። ነገር ግን ይህ ነገር ልሳንም ሆነ ትንቢት ላለመሆኑ እርግጠኞች ስለነበሩ ነው።

የሞንታኖሳውያን እንግዳ ልምምድና ትምህርታቸው ቤተ ክርስቲያንን ስላወከ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች የነዚህን ሰዎች ትምህርት በተለይም ትንቢታቸውን የከበቡትን እንግዳ ልምምዶች አወገዙ። እኒህ እንግዳ

ልምምዶች ግለትም እንደ ሰከረ ሰው እየሆኑ መንተባተብ ተመስጦ ውስጥ መግባትና በሌላ ቋንቋ መናገር በጊዜው የነበሩ የአረጋግጦቻን ኃይማኖቶች ዘንድ የተለመደና በየጊዜው የሚደረጉ ነገሮች ነበሩ።

ከሞንታኖሳዊ ንቅናቄ ጋር የተያያዙ ሌሎችም ችግሮች ነበሩ። የሞንታኖስ የራሱ ግንኙነት ዋናው ነው። አውሳብዮስ የተባለው ከቤተ ክርስቲያን አበው አንዱ ስለዚህ ሰው ሲጽፍ፤

ከፍርግያ ባሻገር ባለው የሚሰያ አገር ባላች አንዲት መንደር ውስጥ ሞንታኖስ የሚሉት አስቀድሞ ራሱን ባልተለገመ የስልጣን ጥም ለጠላት ወታላ አሳልፎ ሰጠ። ይህ ሰው በቅርቡ ካመኑት ሰዎች መካከል ሲሆን በሆነ መንፈስም ተይዞ የሰነር በሚመስል ተመስጦ ውስጥ እየገባ የግይታወቁ ነገሮችንም እየተባጠረ ከቀድሞ ጀምሮ ከወረሰው የቤተ ክርስቲያን ልግድ በወጣ መንገድ ትንቢት ይናገራል።

ብሏል። በተጨማሪም አውሳብዮስ ይህን መንፈስ ሌላ (ወይም ዲቃላ) መንፈስ ካለው በኋላ በእስያ ያሉት አማኞች ደጋግመው ተሰብስበው ይህን የሰህተት አሰራር እንዳወገዙት ሰዎችንም ቅዱስ ቁርባን እንዳይወስዱ የከለከሏቸው ከቤተ ክርስቲያንም ያስወገዷቸው መሆኑን ጽፏል።⁶

ሞንታኒዝም በእምነት ረገድ በመሠረቱ ከክርስትና ይሁን እንጂ በብዙ ነጥቦች ከአመጋገብ አንስቶ እስከ ቤተ ክርስቲያን ሥልጣንና እስከ እግዚአብሔር ቃል ድረስ እንደ ደንብ አድርጎ የወሰዳቸው መስመር የለቀቁ ልምምዶች ነበሩ። በ381 ዓ.ም. የኒቅያን የኃይማኖት መግለጫ ያወጣው በቁስጥንጥንያ የተደረገው የመጀመሪያ ጉባዔ ካወገዛቸው የሃሰት ትምህርቶች አንዱ የሞንታኖስ ትምህርት ነበር።

1 በሁለተኛው ምዕት ዓመት 2ኛ አጋማሽ የሞንታኒዝም መከሰትና የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ምላሽ የሚያስተምረን ከቤተ ክርስቲያን ውስጥ የጸጋ ሽቦታዎች እንዳልጠፉና እንዲያውም በጸጋ ስጦታዎች አገልግሎት ዙሪያ ርዕሮች እንደሚፈጠሩና ሲፈጠሩም እንዴት ባለ መንገድ መጋፈጥና መከላከል ትግል ሲገባ ነው። የሞንታኖስ ንቅናቄ ያስከተለው ችግር የሚተውልን ሌላ ትምህርት ቤተ ክርስቲያን እንደ ብረት በቀዘቀዘ መንገድ ስርዓት ጠባቂና ሕግ አስከባሪ አካል ብቻ ከሆነችና መንፈሳዊ መነሳሳት ከጎደላት ምዕመናን ይህን ፍለጋ ሲሉ ጭልጥ ያለ ስህተትም ውስጥ ሊገቡ እንደሚችሉ ነው። ሁለቱም የክርስትና ሕይወት አስፈላጊ ንጥረ-ነገሮች ናቸውና ንፁህና ጤናማ በሆነው መንገድ መሠረት የስርዓቱም ሆነ የመነሳሳቱ ሚዛን ሊጠበቅ ይገባል። በ3ኛው ምዕተ ዓመት ውስጥ የነበረ ፈርምላያና የተባለው ሰው ከጻፋቸው ደብዳቤዎች

ውስጥ በኢቶዮጵያ የምትገኘው ቤተ ክርስቲያን ጉባዔ በስህተት ትምህርት የተወሰዱትን ሰዎች አላጠምቅም ማለቷንና ከነዚህም የሞንታጥስ ትምህርት ተከታዮች የነበሩ እንደነበሩበት ጽፏል። እርሱ በሚጽፍበት ጊዜ ችግሩ የስህተት አሰራሩ ሳይሆን ንስሃ የሚገቡት መጠመቅ አለባቸው ወይስ የለባቸውም የሚል ስነ-መለኮታዊ ጥያቄ ነበር።

ይህንን ንቅናቄ በመጥላትና በመቃወም ወደ ሌላኛው አቅጣጫ የራቀ አክራሪ አዝማሚያ ደግሞ ተከስቶም ነበር። እኒህ የወሰዱት አቋም ደግሞ መንፈሳዊ የሚመስለውን ነገር ሰዎች መጫወቻ እያደረጉ በመምጣታቸው ቤተ ክርስቲያን ለእንዲህ ያለው ልምምድ ጨርሶው ከግ መሆን እንዳለባት አድርገው ወስደው ነበር። እኒህ ሁለት አክራሪ አዝማሚያዎች ሁልጊዜ እንዲህ ያሉ ንቅናቄዎች በተፈጠሩ ማግስት የሚከሰቱ ችግሮች ናቸው። የኋላ ኋላ ሞንታኒዝም መጀመሪያ ከነበረው ቀለም እየደበዘዘና ሌሎችንም ካሪዝማዊ ልምምዶች እያቀፈ መጣ። ማዕከሉም ፔፑትዛ መሆኑ ቀረ። ብዙዎችም ግራ የተጋቡት እየተዉትና ወደ ሌላው አቅጣጫ እየራቁ መጡ።

ለማጠቃለል ሞንታኒዝም ወይም 'አዲሱ ትንቢት' አለያም 'ፍርግያዊው የስህተት ትምህርት' እየተባለ የተጠራው ንቅናቄ ገና ከመሠረቱ ጀምሮ ነበር የተወገዘው። የተወገዘው ትንቢት ስለተነገረ ወይም የማይታወቅ ቋንቋ ስለተነገረ ሳይሆን የሚነገርበት ሁኔታና የሚነገሩት ነገሮች የሚሰጣቸው ልዩ ክብደት ነው። ይኸውም ተናጋሪው ተደራጊ ወይም ተቀባይ ብቻ በመሆን እስከ ተመስጦና ራስን እስከ መሳት መድረስ፣ የሚነገረውን ነገር እንደ እግዚአብሔር ቃል ባለስልጣን ማድረግ፣ በአንደኛ ነጠላ መደብ መናገር፣ የተነገሩት ነገሮች ያለመፈጸምና የመሳሰሉት ናቸው። እኒህ ሰዎች ተቀባይነታቸውን ያጡት ከመጀመሪያውና በከተማቸውና በአውራጃቸው ከሚኖሩት የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ነበር።

ስለሞንታኒዝም የተጻፉትን ነገሮች በአብዛኛው የምናገኘው ከውስጣቸው ሳይሆን ከውጪና የነርሱን ትምህርት ከማይከተሉት በመሆኑ ከእነርሱ በኩል ካልተገኘው የተነሳ ስዕሉ የተፈለገውን ያህል አይሟላ እንጂ ጠቅላላው መልካቸው መታየትና መመርመር የሚገባውን ያህል ይታያል። ስነ-መለኮታዊ በሆነው ረገድ ትምህርተ-እምነታቸው በብዙው ቀጥተኛ ቢሆንም ተግባራዊና ልምምዳዊ የሆነው ነገራቸው በጊዜው ከነበረችው ቤተ ክርስቲያን አሰራር የራቀ ነበር። ዋናዎቹ ነጥቦቻቸውም የመንፈስ ቅዱስ በዚያ ዘመን በአዲስና ልዩ ሁኔታ መውረድ፣ ነቢያት በመንፈሳዊው ረገድ ባለስልጣኖች መሆናቸው፣ መሪዎች ከተጠያቂነትና ከተወቃሽነት ፈጽሞ ነጻ መሆናቸው፣ ነቢያቶቻቸው ትንቢት ሲናገሩና ከዚያም በፊት ራሳቸውን ባለመግዛት መንቀጥቀጥ፣ መንተባተብ፣

እኒህም ከዚያ በፊት በቤተ ክርስቲያን ትንቢት ሲነገር ያልተለመዱና የማይደረጉ ነገሮች መሆናቸው፤ ትንቢቶች ከተነገሩ ያለምንም ጥያቄና ጥርጣሬ አሜን ብሎ መቀበል ፍጹም ለመሆን ከመጠን ባለፈ ሁኔታ የሚደረጉ ስርዓቶች፤ ሕግጋትና ጾሞች፤ የመጨረሻው ዘመን ቅርብና እንዲያውም በዚያው ዘመን እንደሚሆን የሚነገሩ ትንቢቶች መብዛታቸው፤ ጌታ የሚመጣውና መንገሻውን የሚያደርገው እዚያው በከተማቸው መሆኑን አበክረው መናገራቸው እኒህ ሁሉ ተደማምረው በሁለተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሁለተኛ አጋማሽ የተወለደውን ሞንታናሳዊ ንቅናቄ መስመር የሳተ መሆኑን አረጋግጠዋል። የሞንታናስ ትምህርት በ150 ዓ.ም. ገደማ ብልጭ ብሎ በ220 ዓ.ም. ገደማ የጠፋ የስህተት አሰራር ብቻ አይደለም፤ የዚያ ዓይነቱ ትምህርት ጥላ በኛም ትውልድ ዘመን ሽፋኑን ለውጦ ብቻ እየታየ ነው።

የሁለተኛው ምዕት ዓመት ቤተ ክርስቲያን ስለ ጸጋ ስጦታ የምታውቅና የምትገለገልም ነበረች። ወደ ሶስተኛው ምዕት ዓመት ስንገባ መጠነኛ የሆነ ልዩነት ይታያል። በዚህኛው ዘመን በጳውሎስ ጊዜ የነበረውን ቆርንቶሳዊ ትርምስ ወይም የሁለተኛውን መቶ ክፍለ ዘመን የመሰለው ሞንታናሳዊ ቀውስ ረገብ ነበር። በዚህ ጊዜ በተለይ ቤተ ክርስቲያን በዘመኑ ከነበረው ስደት የተነሳ ጠንክራና በስላ ነበር። በድርጅታዊውም ረገድ በጥሩ ሁኔታ መዋቀር የያዘችበት ጊዜ ነበር። ሞንታኒዝም ራሱ የፈጠረው ችግር የቤተ ክርስቲያን ዓይኖች እንዲገለጡ እንዲሁም ችግር ፈጣሪዎች ፈጥነው ተለይተው እንዲታዩ ረድቶ ነበር። እግዚአብሔር ራሱ ደግሞ አንዳንዶቹ ስጦታዎች እስኪያንገበግቡ ድረስ እንዳላስፈለጉ የሚያውቅ በመሆኑ ራሱ የእኒህን ማለትም ችግር ፈጣሪ ሰዎች ያተኮሩባቸውን እንድና ሁለት ስጦታዎች ልንም የያዘ ይመስል ነበር።

4ኛው መቶና ከዚያ በኋላ

በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቤተ ክርስቲያን እየተበረዘች መጣች። ይባስ ብላም ቤተ ክርስቲያን የክርስቶስ አካል መሆኗ ቀረና የመንግስት አገልግሎት ድርጅት ሆነች። የክርስቶስ መሽራ መሆኗ ቀርቶ የሮም መንግስት ቁባት ሆነች። ንጉሠ ነገሥት ቆስጠንጢኖስ ክርስቲያን ሆነኩ ሲል ክርስትና የሮም መንግስት እምነት እንዲሆን አዋጅ ወጣ። ሁሉ በገፍ ክርስትና መነሳት ጀመሩ፤ ሠራዊቱ እንዳለ ወደ ወንዝ እየተሰለፈ ሄዶ ይጠመቅ ጀመር። ክርስቲያኖች ጌታን ስለተከተሉ ብቻ ይሰደዱ የነበሩት ቀረና አሁን የተገለበጠሽ ክርስቲያን ላለመሆን የሞከሩ ችግሩ ይደርስባቸውና ዋጋ ይከፍሉ ጀመር። ክርስትና እንዲህ ሲሆን ቤተ ክርስቲያን ምን እንደምትመስል መረዳት አስቸጋሪ አይሆንም። አቡኖችና የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ይህንን ሳይተዉ ዳኞችና አገረ ገዢዎች እየሆኑ በሕዝቡም ላይ መግዛትና መሰልጠን ጀመሩ። ፖለቲካ ወደ ቤተ

ክርስቲያን ቤተ ክርስቲያንም ወደ ፖለቲካ ውስጥ ገቡ። ሁሉን-አቃፊ (ወይም ካቶሊክ) የምትባለው ቤተ ክርስቲያን እንዲህ ነበር ተወልዳ ያደገችው። የቤተ ክርስቲያን አባል መሆን ማለትና የአገር ማለትም የርም ዜጋ መሆን ሞክሼ ሆኑ። በእንዲህ ያለው ጊዜና በእንዲህ ያሉችው ቤተ ክርስቲያን መንፈስ ቅዱስ ስራውን ባይሰራ ከቶ ማስገረም የለበትም። በዚህ ጊዜ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን በአዲስ ኪዳን ዘመን ከነበረችው ቤተ ክርስቲያን ጨርሶ የተለየች ነበረች። ተአምራት መደረግ ቀርቶ አይለሙም ነበር። የዚህ ዓይነት ክርስትና ያልተዋጠላቸውና ሁኔታውን መለወጥ እንደማይሆንላቸው የተረዱ አንዳንዶች በብህትውና በዋሻ መኖር የጀመሩት በዚህ ጊዜ ነበር። ይህ ጊዜ እንደነ ቅዱስ አንጦኔዎስ ያሉት ወደ ግብፅ ምድረ በዳ ያፈገፈጉበት ሌሎችም ፍለጋቸውን የተከተሉበት ጊዜ ነበር።

የርም መንግስት ከወደቀበት ከ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሁለተኛ አጋማሽ ጀምሮ የቤተ ክርስቲያን አካላዊ ኅልውና ጠፋ ማለት ይቻላል። ይሁን እንጂ የማትታየው እውነተኛዋ ቤተ ክርስቲያን ጨርሶውኑ የማትጠፋ አካል ናትና አልጠፋችም። እውነተኛዋ መንፈሳዊ አካል በስውር ስደት የተነሳ ወደ ዳር ተገፍታ በጥቂት ቁጥር ወደ ቤት ውስጥ አምልኮ ገብታ ተሰወረች። ወደ ዳር የሸሹት ባህታውያንና መነኮሳት የርም መንግስት ከወደቀ በኋላ ተረኛ ገዢዎች የሆኑትን የጀርመኒክና የፍራንኪሽ ወራሪዎች ወደ ክርስትና ልመመለስ ጥረት ቢያደርጉም ቅሉ እነዚህ ወራሪዎች ከወረራቸው በኋላ በበጋ ማረስ በክረምት ደግሞ በመጣጣት መደሰት ብቻ እንጂ ሌላ የማያውቁና የማይፈልጉ በመሆናቸው የሚለወጡ አልሆኑም። የምዕራባም ማለትም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን የምሥራቂን ማለትም ኦርቶዶክሳዊት ቤተ ክርስቲያን መኖር አበክራ አታውቅም ነበር። ከርም አወዳደቅ በኋላ የተከተሉት በርካታ ዘመናት መንፈሳዊ ጨለማ የሰፈነበት ጊዜ ስለነበር ነው ከውድቀቱ ዘመን ጀምሮ ያለው ሺህ ዓመት 'የጨለማው ዘመን' በመባል የሚታወቀው። በነዚህ ዘመናት እንኳን የደመቀ የመንፈስ ቅዱስ ስራና እንቅስቃሴ ይቅርና ቤተ ክርስቲያን ኅልውናዋ ራሱ ያጠራጠረበት ጊዜ ነበር። መንፈሳዊ መሃይምነት የሰለጠነበት፣ የጌታ ስራ ሳይሆን የሰዎች ገድሎች ይጻፉና ይተረኩ የነበረበት፣ በሃይማኖት ስም ባዕድ አምልኮ የኅብረተሰቡን አዕምሮና ኑሮ የተቆጣጠረበት ጊዜ ነበር።

ቤተ ክርስቲያን እንዲህ ያለው አስከፊ ጭጋ ውስጥ ትግባ እንጂ መንፈሳዊ ነገሮች ሁሉ ለ1000ው ዓመታት ጨርሶ አልነበሩም ማለት አይደለም። አልፎ አልፎም ቢሆን ብልጭ እያሉ ድርግም ይሉ ነበር። ፈር የለቀቁ ትምህርቶችም እንደ መጀመሪያውና እንደዛሬም ሁሉ ያኔም ነበሩ። ከመስቀል ጦርነቶች ዘመን ቀጥሎ በነበረው ጊዜ የነበረው የፈየራው ኢየሱስ (1130-1202) ለዚህ አንዱ ምሳሌ ነው። ይህ ሰው አጥብቆ የታወቀው

ተገለጠልኝ በሚላቸው ቅጥልጥል ራዕዮች ነበር። ዘመናትን በማከፋፈል ቴዎሎጂ ከሚመሩት ወይም dispensationalists ከሚባሉት አንዱ የሆነው ይህ ሰው ለእርሱ እንደመሰለው ዘመናትን ሦስት ቦታ ከፋፍሏቸው ነበር። እኒህም ከፍጥረት እስከ ክርስቶስ የአብ ዘመን፣ ከክርስቶስ እርሱ እስከነበረበት ዘመን ገደግ የክርስቶስ ዘመን፣ ከእርሱ አገልግሎት ዘመን ጀምሮ ደግሞ የመንፈስ ቅዱስ ዘመን እንደሚሆን በዚህም ዘመን ቤተ ክርስቲያን ሙሉ እንደምትሆን ዓለም በወንጌል እንደምትጥለቀለቅ እንዲሁም አሮጌዋ ቤተ ክርስቲያን ጠፍታ የሚፈጠረው 'አዲሱ ነፃ የመንፈስ ኅብረተሰብ' ወደ ሺህ ዓመቱ የክርስቶስ መንግስት እንደሚገባ ተናግሮ ነበር። 'መንፈሳውያኑ ፍራንሲስካውያን' የተባሉትና በቦሄሚያ የነበሩት 'ታቦራውያን' የተባሉት ይህንን ትምህርት ተቀብለውት ነበር። የዚህ ትምህርት ተከታዮች ኢየሱስክሪስቶስን እየተባሉም ይታወቁ ነበር። በጨለማው ዘመን ከነበሩት ይህ ለአብነት ይጠቀስ እንጂ ሌሎችም አናሳ ንቅናቄዎች በየዘመኑ ነበሩ።

የተሃድሶው ዘመን

በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በተከሰተው "ሪፎርሚሽን" በመባል በሚታወቀው ተሃድሶ ወቅት ከጥቂት የምሥራቅ ጥጎች በቀር መላዋ አውሮጳ ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ነበረች። በዚህ ክፍል የምንመለከታቸው ታሪኮች በጊዜዋ አውሮጳ የተከሰቱት ናቸው። ይህ ግዛትና ይህችም ቤተ ክርስቲያ ሙሉ በሙሉ ጠንካራ በሆነ ጳጳሳዊ ቁጥጥር ስር ነበረች። ኃይማኖትና ፖለቲካ እንደገና ድንበራቸው ደምቆ አልተሰመረም። ኅብረተሰቡ የእምነትና የፖለቲካ አኗኗሩ የተቀየመበት ውሁድ (unitary) ስለነበረም ባህሉና ሌሎችም ነገሮች የተቀረጹት የነበረውን የሃይማኖትና የፖለቲካ ፈለግ እየተከተሉ ነበር። በቤተ ክርስቲያን የሰህተት ትምህርት አስተማሩ የተባሉትን ሰዎች መንግስት በመገደል ወይም በመንግስት ላይ ያመጹትን ቤተ ክርስቲያን በማውገዝ መንግስትና ቤተ ክርስቲያን እርስ በርስ ይደጋገፉ ነበር። በዚህ ወቅት በቤተ ክርስቲያን አካባቢ ሦስት ያህል ድብቅ ወይም ውስጠ ታዋቂ ቡድኖች ነበሩ ግለት ይቻላል። የመጀመሪያዎቹ ሁሉ ነገር እንደነበረ እንዲቀጥል የሚፈልጉት ናቸው። ሁለተኛዎቹ ወግ አጥባቂ ተሃድሶ ፈላጊዎች ናቸው እነዚህ ጳጳሱ ተጨማሪ ገደብ የለሽ ስልጣን እንዲኖራቸውና በየገዳማቱና ከዚያም ውጪ በሚኖሩት ቀሳውስት ላይ ጠበቅ ያለ የሥነ-ሥርዓት እርምጃ እንዲወሰድ የሚፈልጉ ናቸው። ይህ ጊዜ ብዙዎች ቀሳውስት የባለጉበት በተለይም ድብቅ ቅምጦችን በየቦታው ማኖርን እንደ ኃጢአትና እንደ ነውርም ማየት የተጨበት ጊዜ ነበር። ሦስተኛው ቡድን ወንጌላዊ አዝማሚያ የሚታይበት ካቶሊካዊ ቡድን ነው። እነዚህ ቤተ ክርስቲያን በጳጳስ ላይሆን በጉባዔ እንድትመራና

ሰልጣናቸውም ሙሉ በሙሉ በመጽሐፍ ቅዱስ ሰልጣን ሥር እንዲሆን የሚፈልጉ የቀደመው የአዲስ ኪዳን ዓይነት ቤተ ክርስቲያን እንድትኖር የሚመኙት ናቸው።

በኋላ 'ፕሮቴስታንት' የተባሉትም እነዚህ የሦስተኛው ዓይነት አቋም የነበራቸው ሲሆኑ በጊዜው በሙሉ አንድ የሆነ መልክ ያላቸው ሳይሆኑ የተለያዩ አቋም ያላቸው ነበሩ። እነዚህ የመጀመሪያው ተህድሶ ጊዜ አማኞች ቢያንስ እሁለት ዋና ዋና ክፍሎች ሊከፈሉ ይችላሉ። የመጀመሪያዎቹ በመንግስታዊ ቤተ ክርስቲያን መኖር የሚያምኑ ማለትም በቤተ ክርስቲያንና በመንግስት ጠንካራ ግንኙነት የሚያምኑ፣ በጳጳሳዊ ሰልጣንና በሕፃን ጥምቀትም የሚያምኑ ነበሩ። ሌሎቹ ደግሞ በኋላ አናባፕቲስቶች ወይም ዳግም አጥማቂዎች የተባሉት ይህኛው በቂ እንዳልሆነ ቤተ ክርስቲያን የዳግም ተወላጆች ስብስብ መሆኗን ሁሉም አማኞች ካህናት መሆናቸውን የእግዚአብሔርም ደኅንነት በእምነት አማካይነት በጸጋው ብቻ መሆኑን የሚያምኑ ነበሩ።

በፕሮቴስታንት ቤተ ክርስቲያን የካሪዝማዊ ቀውስ ንጥረ ነገሮች (ዘሮች) ብቅ ብቅ ማለት የጀመሩት ገና ከጅምሩም ነበር። ካሪዝማዊነትን ወይም የጸጋ ስጦታ ግልጋሎቶችን በተመለከተ ሁለት ዓይነት አቅጣጫዎች ነበሩ። አንዱ አክራሪና ጥራዝ ነጠቅ የነበረው ሲሆን ሁለተኛው በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ዓይነተኛ የሆነው መንፈሳዊ ንቅናቄ ወይም classical pentecostalism ተብሎ የታወቀው ጤናማው ካሪዝማዊ ንቅናቄ ነው። ብዙ ቀውሶችን የፈጠረው ጥራዝ ነጠቄ ንቅናቄ ለራሱም መዳከምና ለእውነተኛዋ ቤተ ክርስቲያን ስደት ስፈ በር የከፈተ የተሳሳተ ንቅናቄ ነበር። ይህን በመጠኑ መቃኘት አስፈላጊ ነው።

በተሃድሶ ማግስት

አናባፕቲስቶች በጥቅሉ ጤናማ ካሪዝማውያን ነበሩ ማለትም በጸጋ ስጦታዎች የሚያምኑና ስጦታዎችንም በመግለጥ የመጀመሪያዋን የአዲስ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን የሚመስሉ ነበሩ በመጨረሻው ዘመን ቅርበት ላይ መሆናቸውን የተረዱ ነበሩ፣ በምዕመናን ከህነት ያምኑ ነበር፣ በጸጋ ስጦታዎችን ገንቢነትና አገልግሎት ያምኑ ነበር። የቀድሞዎቹ አናባፕቲስቶች ሌሎችም የተቀበሏቸውና የተገለገሉባቸው ነገሮች ነበሩ። መንፈስ ቅዱስ የሰባኪዎችን ሰልጣን ያጸና ዘንድ ያደርጉ ነበር፣ አስቀድሞ በኖሩበት ካቶሊካዊ ስርዓት ስብከት በተቋም ደረጃ የቤተ ክርስቲያን ሆኖ የሚሰበኩትም የተወሰኑት ብቻ ነበሩ። እኒህ ግን ከዚህ እስራት ተፈትተው ነበር። በመንፈስ ቅዱስ ሐሴት ማድረግ የሚባለውን ልምምድ በማስተዋል ተቀብለው ነበር፣ የጌታ ከመሆን የተነሳ ያለው ደስታ

የሚገለጥ ደስታ መሆኑን ያውቁና ይቀበሉም ነበር። የጸጋ ስጦታዎች ሁሉ በጊዜው ማለትም በሚፈለጉበት ጊዜ ሁሉ የሚያገለግሉ መሆናቸውንና በተወሰነ ጊዜ ብቻ ተገልጠው አሁን ጊዜ ያለፈባቸው ያለመሆኑን ይቀበሉ ነበር። አልፎ አልፎም ሕልምን፣ ራዕይንና መሳይ መገለጦችን በማስተዋል ይቀበሉ ነበር። ይሁን እንጂ እነዚህን መገለጦች ባለ ስልጣን እንደሆነው የጌታ ቃል አድርገው ፈጽሞ አይመለከቷቸውም። ሌላው እኒህ የቀድሞ አናባፕቲስቶች ያደርጉ የነበረው ነገር ጤናማ የሆነ ውስጣዊና ውጪያዊ ሚዛንን መጠበቅ ነው። ይህም ማለት ትክክለኛ የሆነ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትምህርትን ታዛዥና ታማኝ ከሆነ መንፈሳዊ ሕይወት ጋር አቀናጅተው ይኖሩ ነበር። ጤናማ ትምህርት ጥጥርና ድርቅ ካለ ድርጅታዊ አሰራር ይልቅ አጥብቀው ይሹት የነበረው ነገር ነበር። እኒህ ሰዎች የማኅበሩንም ማለትም የአማኞችን አንድነት ሁለንተናዊ የሆነ መንፈሳዊ ግንባታም ያደፋፍሩ ነበር።

በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ተሃድሶ ጊዜ ከተጀመሩ አንዳንድ አክራሪ ቡድኖች መካከል ቶማስ ሚንቴርዘር በሚባለው ሰው የተመራው በጊዜውና ከዚያም በኋላ ሚንቴርዘራውያን (Muntzerites) በመባል የታወቀው ቡድን ይገኛል። ቶማስ በብዙ መቶና በሺህ የሚቆጠሩ ሰዎችን ለመንፈሳዊ ኪሳራ የዳረገ መሆኑን የሕይወቱ ታሪክ ዘጋቢዎች ያወሳሉ። ቶማስ ቀደም ሲል ዚካዎ በሚባል ቦታ ከነበሩት ‘የዚካዎ ነቢያት’ እየተባሉ ከሚታወቁት ጋር ተባብሮ አገልግሎ ነበር። እኒህ ነቢያት የራሳቸው የሆኑ እንግዳ ትምህርቶች የነበሯቸው ሲሆን ከነዚህ መካከል ፀረ-ድርጅታዊ አቋም አዳዲስና በቀጥታ ከእግዚአብሔር የሆኑና ስለዚህም ያለጥያቄ መቀበል የተገባቸው መገለጦች፣ ቃለ እግዚአብሔርን መተርጎም የሚችሉት ነቢያት ብቻ መሆናቸውና የመሳሰሉት ይገኙባቸዋል። ግጭቶች በመፈጠራቸው ቶማስ ቦሄሚያ ወደሚባለው አገር ሸሽቶ ሂዶ መኖር ጀመረ። እዚያ ሳለ ነበር ‘የፕራግ ማኒፌስቶ’ የተባለውን ጽሑፉን ያወጣው። በዚህ ጽሑፍ ማናቸውንም ቤተ ክርስቲያናዊ የሆነ ድርጅትን ዓለማዊ አድርጎ ይነቅፋል፤ በኢሳ.61:1-2 የተጻፉትን ሰባት ነጥቦች ‘ሰባቱ ማህተሞች’ በማለት አንደ ወንጌል ማሰሪያ አድርጎ በመወሰድ የእርሱን ትምህርት የሚከተሉትን ‘አዲሶቹ ምርጦች’ ብሎ ጠራቸው። ራሱንም የነርሱ መሪና የእግዚአብሔርም ወኪል አደረገ። ንቅናቄው ፖለቲካዊ ፈርጅ ኖሮት ገበሬዎችን ለማኅሳሳትና ከሃዲዎችን ለማንበርከክ የተነሳ ንቅናቄም ነበር። በኋላ ‘ፕሮቴስታንት’ የተሰኘውን ስም ያጎላውም ይኸው አመጽ ነበር። ‘ፕሮቴስታንት’ የሚለው ቃል በቀጥታ ሲተረጎም “እንደ ያለ” እንደማለት ነው። በ1524-25 የነበረውን የጀርመን የገበሬዎች አመጽ በማቀጣጠል ረገድ የርሱ ትምህርት የጎላ ሚና መጫወቱ እውን ነው። ከዚህ ፖለቲካዊ አቋምና ተከታዮቹን ስለ አብሮ መኖር ከማስተማሩ የተነሳ በኛው ክፍለ ዘመን የጀርመን ግርክሳዊ ንቅናቄ ዘንድ እንደ አርበኛቸው ታይቶ ነበር። በጊዜው የነበረውን

መንግስታዊና ሃይማኖታዊ ተቋም እንደ ዳን.2:44 የሸክላ እግር በመመልከት በእግዚአብሔር መንግስት ፈጥኖ እንደሚፈርስ ያየውና ያስተምርም ነበር። ይህ ሰው በነዚህ ሁኔታዎች እና በተለይም ከመንግሥት ጋር በመጋፋት መካከል ነበር የተገደለው። የዚህን ሰው ትምህርት ከተቀበሉት መካከል የሆነው ሃንስ ሃት የተባለው ሌላው ሰው በ1526 ግራ ወደተጋቡትና ተስፋ ወደቆረጡት ገበሬዎች በመሄድ ወንጌልን ሲሰብክ የነበሩበት ጊዜ በራዕይ መጽሐፍ የተጻፈው የሰባቱ ዓመት አጋማሽ ላይ እንደነበረም አብሮ ይሰብክ ነበር። በ1527 እራሱ ሃንስም ተገደለ።

ይህ ታሪክ እንደ ሰንሰለት እየተያያዘ የሚሄድ ነው። ቶማስ ቢዋትም ትምህርቱ ግን የጊዜዋን አውሮጳ ገራርፎ ነበር። በገበሬዎቹ አመጽ ወቅት ከመሪዎቹ አንዱ የሄሴው ፊሊጶስ ነበር። ይህ ሰው የጊዜውን ጤናማ የተሃድሶ ንቅናቄ ለመቅጫት የቆመ ሰው ነበር። ከእርሱ በኋላም ሚልኪየር ሆኖማን የተባለው ተነሳና ራሱን በራዕይ መጽሐፍ ውስጥ ከተጻፉት ከሁለቱ ምስክሮች እንደ አንዱ አድርጎ በማስተማር ብዙ ተከታዮችን አፈራ። ሚልኪየር ቶማስን እንደ ሃሰተኛ ነቢይ አድርጎ ቢመለከተውም ስልቱን ግን ተጠቅሞበታል። በተመሳሳይ ወቅት ሁለቱ የሐንሶች በመባል የሚታወቁት የሐንስ ማልተስ እና የሐንስ ላይደን አዲስ ትምህርት ማስተማር ጀመሩ። እስከ ሰሜን ምዕራብ ጀርመንና እስከ ሆላንድም ድረስ ብዙ ተከታዮችን አፈሩ። ሚዩንስተር የተባለችውን የጀርመን ከተማ 'አዲሲቱ ኢየሩሳሌም' በማለት ሰይመው የሐንስ ማልተስ ንጉሥ ሆኖ መኖር ጀመሩ። ይህ ንቅናቄ መንፈሳዊነትን የተላበሰ ዓመፅ መሆኑ ግልፅ ነው። ከተማቸው ከአንድ ወር በላይ ከተከበበች በኋላ የሐንስና ሠራዊቱ በከበቧቸው ላይ ዘመቱ። ግን ከሠራዊቱ ብዙዎቹና የሐንስ እራሱም ተገደሉ። ሌላኛው የሐንስ ራሱን 'ንጉሥ' ዳዊት አሰኝቶ ነገሠና በከተማቸው ውስጥ ግብረ-ወጥ የሆነ ኑሮን መኖር ጀመሩ። በ1535 ከመንግስት ጋር ያለው ሠራዊት (በዚህም ጊዜ ቤተ ክርስቲያን ገና ከመንግስት ማነቆ አልተላቀቀችም) ወደ ከተማዋ ሰብሮ በመግባት የነበሩትን ሰዎች በሙሉ ፈጆቸው። እንዲያውም ምንም ዓይነት በክርስትና ስም የሚነሳ ሌላ ንቅናቄ ቢኖር ይህ ትምህርት እንዲሆነው ተብሎ ለሚቀጥሉት ሁለት መቶ ዓመታት አጥንቶቻቸው እንዲታይ በግልጽ ቦታ እንዲቀመጥ ተደርጎ ነበር። ለዚህና ለመሳሰሉት ችግሮች ዋና ምክንያት የሆነው ፈር የለቀቀ ካሪዝማዊ የሚመስል ግን ያልሆነ መንፈሳዊነትን የተቀባ መጢቃ አሰራር ነው። የዚህ መሰሉ ትምህርት በየዘመኑና በዘመናችንም አልጠፋም።

19ኛዎቹ መቶዎች

በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ እንዲህ ያሉት ንቅናቄዎች በጀርመንና በአካባቢው ባሉት አገሮች ጋብ ማለት መስከንና ቅርጽ መያዝ ይጀምሩ እንጂ ጨርሶ አልጠፉም። በአንፃሩ ደግሞ በእንግሊዝ አገር አንድ አዲስ ብቅ ብቅ እያሉ መጨረሻቸው የሰህተት ትምህርት ሆነው የቀሩ ጥቂት ያልሆኑ ንቅናቄዎች ነበሩ። በዚህ ወቅት ሲያገለግሉ ከነበሩት ለምሳሌ ኤድዋርድ ፕሮቪንግ ይገኛል። ከ1792-1834 የኖረው ፕሮቪንግ የካቶሊካዊት ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን መሥራች ነው። ይህ ከመሆኑ በፊት መጀመሪያ በግላስጎ በኋላም በለንደን አገልግሏል። በ1825 ‘ባቢሉን’ በሚል ርዕስ ስር ስለ ዓለም መጨረሻ ሲሰብክ 1868 የዓለም ፍጻሜ የሚሆንበት ዓመት እንደሚሆንም ተናግሮ ነበር።⁸ በዚህ ጊዜ ከሥነ-መለኮታዊ ትምህርቱ በተለይም የክርስቶስን አካል በተመለከተ ያስተማረው ከሚያገለግልበት ፕሪስቢቴሪያዊት ቤተ ክርስቲያን እምነት ጋር ስላልተጣጣመ ጥያቄዎች ተፈጥረውበት ነበር። በተመሳሳይ ወቅት እርሱ በሚያገለግልበት ቦታ የመንፈስ ቅዱስን መውረድ የሚጠባበቁ የጸሎት ቡድኖችም ተደራጅተው ነበር። በ1830ዎቹ እነዚህ የጸሎት ቡድኖች ውስጥ ከሚገኙት ሰዎች መካከል አንዳንዶች የመንፈስ ቅዱስን ስጦታ በተለይም በልሳኖች የመናገርን ልምምድ አገኙ። በፕሮቪንግ እና በሚያገለግላቸው አብያተ ክርስቲያናት ይህ ልምምድ የአምልኮው ክፍል ሲሆን ፕሮቪንግ ተጠይቆ ይህ የመንፈስ ቅዱስ ስራ መሆኑን ተናግሮ ነበር። ይህ ልምምድ መጀመሪያ በይፋ አይደረግም ነበር፤ በኋላ ግን እንደነበር መቆየት ስላልቻለ ከቁጥጥር ውጪ ሆነ። በመካከል ደግሞ አንድ ቡድን ከቤተ ክርስቲያን በመውጣት አዳራሽ ተከራይቶ ማምለክ ጀመረ። ከመካከላቸው አንዱ ባክስተር የተባለው ሙሉ በሙሉ ‘በኃይል ቁጥጥር ስር’ እንደሆነና ከራሱ ቁጥጥር ውጪ እንደሆነ በመግለጽ ትንቢት ይናገር ነበር። ከትንቢቶቹም አንዱ ክርስቶስ በሦስት ዓመት ተኩል እንደሚመለስ የተናገረው ነበር። ሰዎች በሚነገሩት ነገሮች ግራ መጋባትና መጠራጠር ሲጀምሩ ባክስተር የተናገራቸውን ነገሮች ማረምና መከለስ ጀመረ። በኋላ እራሱ ባክስተር የሚያናውጥ ጥርጥር ውስጥ ሲገባ ፕሮቪንግ ጥርጥር የሰይጣን ፈተና መሆኑን በመግለጽ የመንፈስ ቅዱስ ስራ በጭንቅላት አስተሳሰብ ሊመረመር እንደማይገባውም አስተምሮ ነበር። መጥፎ ነገርን መጠራጠር ግን የሰይጣን ፈተና አልነበረም። ከእነዚህ ሁሉ ነገሮች በኋላ ባክስተር ይህን ሁሉ ልምምድ እንደ አወናባጅ ነገር ቆጥሮ ንስሃ ገባ።

ፕሮቪንግ በሚያገለግልበት ጉባዔ ግን ጥቂት ቆይቶ ሴቶችና ሌሎችም ያልተሾሙ ሰዎች በቤተ ክርስቲያን እንዳሻቸው በመናገር ደንብ በማፍረሳቸው በ1832 ከአገልግሎቱ ሲሰናበት ወዲያው ነበር ካቶሊካዊት ሐዋርያዊት ቤተ

ክርስቲያን የተባሉትን የመሠረተው። ተከትለውት የወጡት በመቶ የሚቆጠሩ ምዕመናንና በኋላም ትምህርቱን የተቀበሉት ሁሉ ሸርቪንግውያን ወይም Irvingites ተብለው ይታወቁ ነበር። በመካከል የሸርቪንግ ልጅ ሞቶ ነበርና አማኞች ተሰባስበው ልጁ ከሞት እንዲነሳ አጥብቀው ሲጸልዩ ቆይተው ነበር። ልጁ ግን ከሞት አልተነሳም።

አዲሷ ቤተ ክርስቲያን ቅርጽ እየያዘች ስትመጣ ሐዋርያትና ነቢያት የተሰኙ 12 ሹሞች ተሹመው ነበር። እኒህ 'ሐዋርያት' ሸርቪንግን እንደ ተቀናቃኝ ስላዩት ከአካባቢያቸው ለማራቅ ሌላ ቦታ ሄዶ እንዲያስተምር ለ'ሚስዮናዊ' ጉዞ ላኩት። ሸርቪንግ በዚህ ጉዞ ላይ ሳለ ነበር በ1834 የሞተው። ከመሞቱ በፊት ታም በነበረ ጊዜ መድኃኒት መውሰድን ይቃወም ነበርና የህክምና እርዳታ አልተደረገለትም ነበር። ከእንግሊዝ ውጪ በነበረው አገልግሎት ተከታዮች ቢገኙም እነዚህ ቡድኖች ኋላ ከመጽሐፍ ቅዱስ መስመር የወጡና የሰህተት ትምህርት የሆኑ ናቸው።

ከፕሮቴስታንት ተሃድሶ በፊትም ሆነ በኋላ የጸጋ ስጦታዎች ሙሉ በሙሉ ፈጽሞ የጠፉበት ጊዜ እንዳልነበረ ተረድተናል። መንፈስ ቅዱስ ስጦታዎቹን የነሳበት ጊዜ ባይኖርም በዚያው መጠን ሰዎች ደግሞ የጸጋ ስጦታዎችን ያላበላሹበትና መንፈስ ቅዱስን ያላሳዘኑበት ስራውንም ያላስተጓጎሉበት ዘመን አልነበረም። ካሪዝማዊ ንቅናቄዎችን በተመለከተ ይህ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ የሚያስተምረን ትልቅ እውነት ነው።

20ኛው ክፍለ ዘመንና የዘመናዊው ካሪዝማዊ ንቅናቄ ምንጭ

ከተሃድሶው ዘመን በኋላ ጤናማው ካሪዝማዊ ንቅናቄ ከቤተ ክርስቲያን ውስጥ ሙሉ በሙሉ ሳይጠፋ እስከ 20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ ቆይቷል። የ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ንቅናቄ ከቀደሙት የተለየ ባይሆንም ግን ጎላ ያለ ነበር። ከክፍለ ዘመኑ መጀመሪያ ገደማ ቀደም ብሎ ጅምሮ ኪዝዊክ በተባለ የእንግሊዝ ከተማ ውስጥ እንዲሁም በዌልስ ይደረጉ የነበሩ ዓለም አቀፍ መንፈሳዊ የመንቃቃት ስብሰባዎች ነበሩ። የእነዚህ ስብሰባዎች መሠረታዊ ጭብጥ 'ጥልቀት ያለው የክርስትና ሕይወት' የሚል ነበር። ይህ ስብሰባ እስከ አሁንም በየዓመቱ የሚደረግ ስብሰባ ሲሆን በተለይ በመጀመሪያዎቹ ዓመታት ጠንካራ፣ ፍሬያማና ዓለም አቀፋዊ አገልግሎት ያበረከቱ መሪዎች የተካፈሉበትና የተጠነካከሩበትም ነበር። ለምሳሌ አለን ሬድፓዝ፣ ኤ.ቢ. ሲምሰን፣ አቡነ ሙሉ፣ አንድሩ መሪ፣ ኤ.ደብልዩ ቱዘር፣ ኤፍ.ቢ. ግየር፣ ሮላንድ ቢንግሃም ጥቂቶቹ ናቸው። የሕይወት ቅድስናና የአገልግሎት ኃይል

ተደጋጋሚው ወይም ረገጥ ተደርገው ከሚሰበኩት የሰብከት ርዕሶች ዋናዎቹ ናቸው። ሰብከቶቹ የገለጣና የትምህርት ሰብከቶች ሲሆኑ ወንጌልን የግዳረስ ተልዕኳዊ ወይም ሚስዮናዊ አገልግሎቶችም የተጠናከሩበት ጭምር ነበር። እምነትና በታግኝነት መመላለስ፣ እራስን ሳይቆጥቡ መስጠት፣ አሸናፊ የክርስትና ሕይወትን መኖር አበክረው ይሰበኩ ነበር። ተሳታፊዎች የሚከተሏቸው አንዳንድ ልምዶች ቢኖሩም እነዚህ ነጾች በሚደረጉት ዓመታዊ ጉባዔዎች የአሸናፊ ክርስትና ምልክቶች ተደርገው አልተወሰዱም እንደሆኑም ተደርገው ትምህርት አልተሰጠባቸውም። አንድና ሌላ የሆነ ምንም አይነት ምልክት ይህን በየዓመቱ ይደረግ የጠረ ጉባዔ አልተቆራኘውም ነበር።

ኤ.ቢ.ሲ.ምሰን (1843-1919) የተባለው የክርስቲያን ሚስዮናዊ ግንባር አገልጋይ የኖረበትና ያገለገለበት ዘመን በኪዝዊክ የተሃድሶ ጉባዔዎች ጊዜያት ነበር። ይህ ሰው የኖረው በካናዳና በአሜሪካ ሲሆን በኋላ 'የኋለኛው ዝናብ ንቅናቄ' የተባለውን ዓይነት በረከት የሚጓጓና የሚጠብቅ ሰው ነበርና ስለ መንፈሳዊ መነቃቃት አበክሮ ያስተምር ነበር። 'የኋለኛው ዘመን ንቅናቄ' ከክርስቶስ መምጣት በፊት ታላቅ ተሃድሶና መነቃቃት እንደሚሆን የሚጠበቅበት ነው። እራሱ ሲምሰን የራሱ ዘመን የኋለኛው ዘመን ካፊያ እንደሆነና ገና ደግሞ የወጪፎው ዘመን እንደሚመጣ አስተምሯል። በሲምሰን ትምህርት የመንፈስ ጥምቀትና ሙላት እንደ ሁለት ደረጃዎች ተወስዷል። የኋለኛው ሁለተኛው በረከት ነው። ሙላትን በእምነት የሚቀበሉትና ከቅድስና ጋር የተያያዘና የማይለያይ እንደሆነ አስተምሯል። በልሳናች መናገር ሊኖርም ላይኖርም ይችላል፤ በሲምሰን ትምህርት ልሳን ትልቅ ቦታ አይሰጠው እንጂ እንደሌለ አልተነገረም። በአመዛኙ አገልግሎቱ ፈውስን የሚገነ ነበር። ክርስቶስን በተመለከተ አራቱ ዋና ዋና ትምህርቶቹ የክርስቶስ አዳኝነት፣ ፈዋሽነት፣ ቀዳሽነትና የሚመጣው ንጉሥ መሆኑ ናቸው። በሃያኛው መቶ መጀመሪያ ከተጀመረው የአዙሳው ጎዳና ንቅናቄ በፊት ሲምሰን በልሳናች ስለመናገር ሲጽፍ ይህ ትልቅ መንፈሳዊ ስሜት ወይም መነካትና ከልብ የሆነ ውስጣዊ መነቃነቅ እንደሆነ በመናገር በልሳናት መናገር ከጸጋ ስጦታዎች አንዱ መሆኑንና ከስጦታዎችም ሁሉ ይበልጥ ሰዎች የሚያበላሹት መሆኑንም ተናግሯል። በዚያ ዘመን ልሳን ግለት ወንጌልን ለግዳረስ የሚሄዱ ሚስዮናውያን የሚሰጣቸውና የሚናገሩበት ቋንቋ እንደሆነ በሰፊው ይነገር ነበርና ይህ እንዳልሆነና ግን የሚታወቅም ቋንቋ ሊሆን እንደሚችልም አስተምሯል።

ፈውስን በተመለከተ በነዚህ ጊዜያትና ከዚህ ጊዜ በፊትም ጭምር በነበሩት መነቃቃቶች ጸሎቶች ይደረጉና ፈውሶችም ይከሰቱ ነበር። በአመዛኙ የተለመደው ግን በያዕ.5 የተጻፈውን በመከተል ለሕመማን እጅ ጭና መጸለይ

ነበር። መለኮታዊ ፈውስ ይጠበቅና ይኑር እንጂ ሕመምተኞቹም ሆኑ ሰባክያት ሐኪምን የሚያወግዙና ህክምናን የሚጸየፉ አልነበሩም።

በ1850ዎቹ በጀርመን ውስጥ ያገለገል የነበረ ጆሃን ብሉምሃርት የተባለው ሰው አገልግሎት ከፈውስ ጋር የተቆራኘ አገልጋይ ነበር። የዚህ ሰው አገልግሎት የስጋዊ ሕመም ፈውስ ብቻ ሳይሆን ‘መሉ ፈውስ’ የሚባለው ነበር። ይኸውም ችግረኞችን የመርዳትና አረጋውያንንም የመመር በአዝጋሚ ፈውስ ለሚድኑም የማረፊያ ቦታ ማዘጋጀትን ያጠቃልላል። እንዲህ ያሉት ጣቢያዎች በኋላ በኋላ በአሜሪካም እየተለመዱና እየተሰራባቸው መጥተዋል።

በ19ኛው ምዕተ ዓመት የመጨረሻ አጋማሽ በጌተዲስትና በቅድስና አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ የነበረው መነቃቃት ዋና አትኩረቱ በቅድስና የመኖርና የመመላለስ ክርስትና ላይ ነበር። አንድ ክርስቲያን መንፈሳዊ ኃይል እንዳለው ወይም እንደተቀበለ የሚታወቀው በተቀደሰ አኗኗሩ እንደሆነ በግልጽ ያስተምሩ ነበር። በዚሁ ዘመን ዶ/ር ሲ.ክሊስ የተባለ ሐኪም የእግዚአብሔርን መለኮታዊ ፈጥሽነት አምና በመቀበል ፈውስንና ህክምናን በማዋሃድ ማከምና ማገልገል ጀመረ። ከደቀ መዛሙርቱ አንዱ አንድሩ መሪ ሲሆን በጊዜው ከነበረበት ቤተ ክርስቲያን ከደቡብ አፍሪካ ወደ ኪዝዊክ ኮንፍራንስ በ1875 ከሄደ በኋላ ነበር በ1882 ‘መለኮታዊ ፈውስ’ የተሰኘውን መጽሐፍ የጻፈው።

በዚሁ ዘመን ደግሞ በተለያዩና በርካታ ቦታዎች (በአሜሪካም በአውሮጳም) ‘የምዕመናን ንቅናቄ’ የሚል ስያሜ በኋላ የተሰጠው ንቅናቄ ተጀመረ። ይህ በአንድ ወጥ ሆኖና ተደራጅቶ የተጀመረና የቀጠለ ሳይሆን በተለያዩ ቦታዎች በግብታዊነት እየተጀመረ ያደገ እንቅስቃሴ ነው። በጊዜው ሳይንስና ቴክኖሎጂ እያደገ ሲመጣ መንፈሳዊውና ተአምራዊው ነገር እየተዘነጋና የሚሰጠውም ቦታና ግምት እየተቀነሰ በመምጣቱ ቤተ ክርስቲያንም መንፈሳዊ ከሆነው ይልቅ አዕምሯዊ በሆነው እየተደነቀችና እየተወሰደች በመምጣቷ የቀረውም የቤተ ክርስቲያን ነገር በሕግና ደንብ መጠፈሩ ምዕመናንን ማለትም ተራ የቤተ ክርስቲያን አባላትን እያሳለበ መጣ። በዚህ ጊዜ ነበር ወደ ሌላኛው ጫፍ ያፈነገጠ አቋም ያላቸው አክራሪ ምዕመናን ከየቦታው የተነሱት። ይህ ጊዜ እኒህ ምዕመናን የእግዚአብሔርንና የቃሉን ሕያውነት ለመመስከርና ለማሳየት ምንም ነገር ለማድረግ የተዘጋጁበት ጊዜም ነበር። ሚዛኑ ያልተጠበቀ ማክረር የሚፈጥረው ችግርም አብሮ መፈጠሩ አልቀረም። ይሁን እንጂ ቤተ ክርስቲያን እንድትነቃና እየተንሸራተተችበት ከነበረው ድጥ እንድትርቅ ረድቷታል።

በዚሁ ጊዜ መንፈሳዊ መነቃቃት በጥቁር አሜሪካውያን አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ ከግል ወደ ማኅበርና ወደ በዛ ቁጥርም መዛመት ጀምሮ ነበር። መገለጦች ከስብከቶች ጋር ስሜቶችም ከራዕዮች ጋር እየተደባለቁና እየሰፉም መጡ። ብዙዎቹም የሚስማማቸው ሆኖ ስላገኙት ይህ ሰርቶ ነበር። እኒህ ልምምዶች ግን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ጥልቀት አልነበራቸውምና ከነበሩት ጥሩና ገንቢ ነገሮች ያላነሱ አፍራሽ አዝማሚያዎችም ታይተዋል።

የቶፒካው እና የአዙሳው ጎዳና ንቅናቄዎች

ወደ 20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ስንገባ በካሪዝማዊ ንቅናቄዎች ውስጥ ጎልቶ የሚታየው በምዕት ዓመቱ መጀመሪያ በአሜሪካ በካንዛስ ግዛት የነበረው የቶፒካ መነቃቃት ነው። ይህ ዓመት ማለትም 1901 የዘመናዊው ጴጌጠቆስጣዊ እንቅስቃሴ ምንጭ እንደሆነ የሚነገርለት ዓመት ነው። ቶፒካ በምትባለው የካንዛስ ግዛት ከተማ ውስጥ ቤት ተከራይቶ 34 የትርፍ ጊዜ ተማሪዎችን መጽሐፍ ቅዱስ ያስተምርና ለሚሲዮናዊ አገልግሎት ያዘጋጃቸው የነበረ ቻርልስ ፎክስ ፓርሃም የተባለ ወንጌላዊ ነበር። ፓርሃም ራሱ የቅድስና ንቅናቄ ተከታይና 'ክርስቲያን በዚህ ዓለም ሲኖር በዳግመኛ ቡራኬ አማካይነት ወደ ፍጹምነት ማለትም ከኃጢአት ፈጽሞ ነፃ ወደ መሆን ይደርሳል' የሚል ትምህርት አስተማሪ ነበር።

ፓርሃም ይህን ቤቱል ኮሌጅ የተባለውን ያስተምርበት የነበረውን ትምህርት ቤት የጀመረው በ1900 ሲሆን ብዙ ሳይቆይ ነበር ቤቱን ሌላ ሰው ገዝቶት ት/ቤቱ የተዘጋው። ከመዘጋቱ በፊት ግን የዘመኑን የቤተ ክርስቲያን መልክ የቀየረ ጥላ ትቶ ነበር። በዚያን ጊዜ በጣም የተለመደው የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት አሰጣጥ ርዕሳዊና ሰንሰለታዊ በሆነ መንገድ የጥቅስ ማውጫ በመጠቀም አንድን አሳብ የሚችሉትን ያህል አብሰልስሎ ማጥናት ነበር። የዚህ ዓይነቱ አጠናን ያለው አንድ ትልቅ ጉዳት አንድን ጥቅስ ከአውዱ ማውጣቱ ሲሆን ይህ ደግሞ የጥቅሱ ሙሉ አሳብ እንዳይተላለፍ ከፊሉን አሳብ ገምሶ የማስቀረት ችሎታ አለው። ቢሆንም ይህ የትምህርት አሰጣጥ ስልት በጊዜው በጣም የታወቀና የተወደደም ነበር።

ፓርሃም በኖረበት የቅድስና ቤተ ክርስቲያን ቅድስና የሚከናወነው በመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት እንደሆነ ትምህርት ቢሰጥም አቀባበሉም ሆነ ምልክቱ ግልጽ አልነበረም። ይሁን እንጂ በዚያን ጊዜ መንፈስ ቅዱስ ወደ ክርስቲያኑ ልብ እንደሚገባና የኃጢአትን ዘር ሁሉ እንደሚያቃጥልና የቅድስናን ኑሮ መኖር እንደሚቻል ያስተምራሉ። ዳግመኛ ቡራኬ የሚባለው ትምህርት ከጀን ዌስሊ ጊዜ ጀምሮ ይኑር እንጂ አስተማሪዎች ሁሉ የሚስማሙበት አንድ ወጥ

የሆነ የግረጋገጫ ምልክት ግን አልነበረም። ፓርሃምም በዚህ ርዕስ ላይ ያስተምር ነበርና በ1900 የመጨረሻ ወር ላይ የገና ሰምን ስለነበር ሊያስተምር ወደ ካንዛስ ሲቲ ከተማ ተጠርቶ ሄደ። በሚሄድበትም ጊዜ ለተማሪዎቹ አንድ የቤት ስራ ሰጣቸው። በዚህ 'ዳግመኛ ቡራኬ' ወይም 'በመንፈስ ቅዱስ መጠመቅ' በሚባለው ርዕስ ላይ ያለው ጥርጣሬ እንዲወገድ በመንፈስ ቅዱስ የመጠመቁን ምልክት ምንነት እንዲያጤኑ ነበር የቤት ስራው።

አገልግሎ በመጣበት ጊዜ ጠየቃቸው። መልሳቸው ተመሳሳይ ነበር፤ ይኸውም የተለያዩ ነገሮች በተለያዩ ጊዜያት ቢኖሩም በጋራ የሆነው ግን በልሳኖች መናገር እንደሆነ አረጋገጡለትና ይህንን ልምምድ ሊፈልጉ ተስማሙ። በ1900 ማለቂያ ቀንና በአዲሱ ዓመት መቀበያ ዋዜማ ልዩ የጸሎት ጊዜ እንዲኖራቸው ተስማምተው መጸለይ ጀመሩ። ለሰዓታት ሲጸለይ ቢቆይም ምንም የሆነ ነገር አልነበረም። ከዚህ በኋላ ግን ከተማሪዎቹ አንዱ የሆነችው አግነስ አዝማን የተባለችው ፓርሃም እጁን ጭኖ እንዲጸልይላት ጠየቀችና ሲጸልይላት በሌላ ቋንቋ ተናገረች። ስለዚህች ሴት ከተነገሩት ዘገባዎች አንዱ የተናገረችው የቻይና ቋንቋ እንደሆነና ለ3 ቀናት ያህል በእንግሊዝኛ መናገር እንዳልቻለች ይናገራል።⁹ በዕለቱ ፓርሃምን ጨምሮ ከ34ቱ ተማሪዎች ግማሹ በልሳኖች ተናገረዋል። እንዲህ ሆኖ በዘመኑ መጀመሪያ ይህ ንቅናቄ ተወለደ። ከክስተቱ በፊት ከሰንሰለታዊው በቀር ጥልቅ የሆነ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ጥናት እንዳልተደረገ ሁሉ ከሆነም በኋላ በቂና ጠንካራ የቃሉ ጥናትና ማብራሪያ አልተደረገበትም። ቢሆንም ልሳን እንደ ምልክት ተደርጎ በተማሪዎቹ ተወሰደ። ከዚህ በኋላ ከተለያዩ ችግሮች የተነሳ ፓርሃም በቶፒካ እያገለገለ መቆየት አልቻለምና ወደ ቴክሳስ ግዛት ሄደ።

ወደ ቴክሳስ ከሄደ በኋላ ፓርሃም በሂዩስተን የ10 ቀናት ኮንፍራንስ እና የ10 ሳምንታት ስልጠናዎች እየሰጠ በነዚህም ጊዜያት ስለ ፈውስ፣ ስለ ልሳኖች፣ ስለ ወንጌል ስርጭትና ወደ መጨረሻው ዘመን መንቃቃት እየገቡ መሆናቸውንና የመጨረሻው ዘመን ምልክትም ይህ ልዩ በረከት ሲሆን ይህን ልዩ በረከት የተካፈሉት ብቻ እንደሚነጠቁም ማለትም በልሳኖች መናገር የመነጠቂያ ማኅተም ወይም 'ምስተኛው ቡራኬ' መሆኑንም ይስብክና ያስተምር ነበር። በነዚህ ጊዜያት ይህ ሰው ካስተማራቸው 'በሽተኛ' ትምህርቶች አንዱ ብሪቲሽ-ኢዝራኤሊዝም የሚባለው እንግሊዛውያን ምርጥ የእግዚአብሔር ሕዝቦች ወይም የእስራኤል ነገዶች መሆናቸው ነበር። ይህ ትምህርት ዘረኝነትን የሚያጠናክርና ሌሎችን ቀለሞች በተለይም ጥቁሮችን የሚንቅ ትምህርት ነው።

እንዲህም ሆኖ ከነዚህ ስልጠናዎች በአንዱ ዊልያም ጄ.ሲ.ሞር የተባለ ጥቁር የቅድስና ቤተ ክርስቲያን ወንጌላዊ ተገኝቶ ነበር። በ1905 ፓርሃም

ትምህርት ቤቱን ወደ ሂዩስተን አዛውሮ ማስተማር ሲጀምር በጊዜው ከነበረው
ዘረኝነትም ጭምር የተነሳ ጥቁር በመሆኑ ሲሞር ስልጠናውን ከሌሎች ጋር
እኩል ገብቶ መከፈል አልተፈቀደለትም። ግን ድምጹን መስማት በሚችልበት
መተላለፊያ ብቻ ሆኖ እንዲማር ተፈቀደለት። በተመሳሳይ ጊዜ ሲሞር ደግሞ
በዚህች ከተማ የምትገኝ አንዲት አነስተኛ የቅድስና ቤተ ክርስቲያን መጋቢ
በመሆንም እያገለገለ ነበር። ሲሞር ብዙዎቹን የፓርሃምን ትምህርቶች
በተለይም የእንግሊዝን እስራኤልነት ትቶ ሌሎችን በተለይም 3ኛው ቡራኪ
የተባለውን ልምምድ ማለትም የመንፈስ ቅዱስን ጥምቀትና የልሳንን ትምህርት
ተቀበለ። በዚያን ጊዜ በሌሎች የአሜሪካና የዓለም አካባቢዎች ስለነበሩት
መንፈሳዊ መነቃቃቶች በዚህች ከተማም ይነገር ነበር። በተለይም በዌልስ
ስላሎት እንቅስቃሴዎችና በረከቶች የሚያወሱ ጽሑፎች በዚህች ከተማ
በብዙው ይጻፉ፣ ይባዙና ይነበቡ፣ በየቤቱም ይህን መሳይ ነገር በነርሱም ዘንድ
እንዲኖር ጸሎቶችም ይደረጉ ነበር።

ፓርሃም የቤቴል ኮሌጅ መሥራችና የዘመኑ ጴጥራዊ እንቅስቃሴ
ጀማሪ ተብሎ ቢታወቅም በ1906 በቴክሳስ ግዛት በግብረ ሰዶማዊነት ተገኝቶ
በመከሰሱ በ1929 ከመሞቱ በፊት የነበሩት የሕይወቱ የመጨረሻዎቹ ሁለት
ዐወርት ጭጋ የሸፈናቸው ነበሩ።

ሲሞር በ1906 ወደ ሎስ አንጀለስ ሄዶ የማገልገል ጥሪ ደረሰው።
የጠራቸው ቤተ ክርስቲያን በተለያዩ የክርስትና አስተምህሮቶች (ዶክትሪኖች)
ችግር ውስጥ እያለፈች ያለች ቤተ ክርስቲያን ስትሆን ዋናው ችግር
የተፈጠረበት ዶክትሪንም 'ዳግማዊው የመንፈስ ቅዱስ ስራ' የተባለው ነበር።
ሊያገለግል ተስፋ በተሰጠው ቤተ ክርስቲያን በመጀመሪያው ዕለት ስብከቱ
ከሐዋ.2:4 በመነሳት በልሳኖች መናገር የጴጥራዊ ልምምድ ምልክት
መሆኑን ሰበከ። ይሁን እንጂ ከቤተ ክርስቲያኗ መጋቢና ከቅድስና ቤተ
ክርስቲያን ማክበር ጽኑ ተቃውሞ ደርሶበት የአገልግሎት በሩም ተዘጋበት።
ቢሆንም የጸሎት ስብሰባዎችና የመንገድ ዳር ስብከቶቹም ቀጠሉ። ከብዙ
ሳምንታትም በኋላ በጸሎት ጊዜያቸው ሲሞር ራሱና አብረው ከነበሩት ጥቂቶች
ለመጀመሪያ ጊዜ በልሳኖች ተናገሩ። መንፈሳዊው መነቃቃት ሲጎለብት ቦታ
ማስፈለጉ ግድ ሆነና በሎስ አንጀለስ ከተማ መሃል በሚገኝ 'አዙሳ' ተብሎ
በሚጠራው መንገድ ላይ በቁጥር 312 የሚገኝ ቀድሞ የአፍሪካውያን
ሚተዲስት ቤተ ክርስቲያን የነበረ በኋላ ግን ተትቶ በረትና መጋዘን የሆነ አዳራሽ
ተከራይተው 'የአዙሳ ሚስዮን' ተሰኝተው እዚያ ማምለክ ጀመሩ። ሲሞር
በሚያዝያ ወር 1906 ነበር በአዙሳው ሚስዮን ለመጀመሪያ ጊዜ የሰበከው።
የዚህ የአዙሳው ጎዳና ዓይነተኛ መልክ በልሳኖች መናገር ነበር። ትዕይንት
በጊዜው ብዙዎችን የሳበና በጋዜጦችም የመጀመሪያ ገጾች ላይ የተጻፈ ነበር።

ሳይቋረጥ በቀን ሦስት ጊዜ በሳምንት ሰባት ቀናት አምልኮ እየተካሄደ ለሦስት ዓመታት ቀጠለ። ልሳናች እንደ ምልክት የሚወስዱባቸው የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀቶች፣ ፈውሶች በጩኸት የሚገለጡ ደስታዎች፣ ሌሎችም የአምልኮው ክፍሎች ነበሩ። ሲጀመር በአዙሳው ቤተ ክርስቲያን የሚያመልኩት ጥቁሮች ብቻ ነበሩ። በኋላ ግን መነቃቃቱ የቀለምን፣ የዘርንና የመደብን ድንበር አጥፍቶ ሁሉን አሰባስቦ መሄድ ጀመረ። ከዚያ በፊት በነበሩት ጊዜያት በአገልጋዮችና በምዕመናን መካከል የነበረው ትልቅ ልዩነትም ድንበሩ ቀልጦ ጠፍቶ ነበር። በነዚህ ጊዜያት ሴቶች አገልጋዮችም የጎላ ሚና ነበራቸው። ሲሞርን በቅርብ ሲያገለግሉ ከነበሩት ሴቶች መካከል ክላራ እና ፍሉሬንስ የሚባሉት ይገኙባቸዋል። ሲሞር በዚህ ጊዜ 'ሐዋርያዊ እምነት' የሚባል መጽሔት እያዘጋጀ ወደ 50 ሺህ ለሚደርሱ ሰዎች መላክ ጀምሮም ነበር። በ1908 ሁለቱ ሴቶች የዚህ መጽሔት ተቀባዮችና አብዛኞቹ ከአሜሪካ ውጪ የሆኑትን ሰዎች አድራሻ ዝርዝር ይዘው ወደ ሌላ ግዛት ጠፉበት። ሴቶቹ ይህን ያደረጉት ሲሞር በግንቦት 1908 ሚስት ሊያገባ ሲወስን "ጌታ ሊመጣ ጥቂት ቀርቶት ለምን ሚስት ታገባለህ?" በሚል ጥል ነበር። የዚህ አድራሻ ዝርዝር መጥፋት የሲሞርን አገልግሎት አሽመደመደው።

ከስድስት ወራት በኋላ ሲሞር እንደ መንፈሳዊ አባት ያየው የነበረውን ፓርሃምን ጋበዘውና የአንድነት ጉባዔ ተደረገ። በጉባዔው ጊዜ የነበረው ጩኸት ብዛት የሚረብሽ መሆኑንና በዚህም ላይ ሰይጣናዊ ተልዕኮ የሚያካሂዱ መናፍስት ጠሪዎች (spiritualists) ስራ በጉባዔው መናፋትም ፓርሃም ታዝቦ ነበር። ፓርሃም መስተካከል ያለባቸውን አንዳንድ ነገሮች መናገር ሲጀምር ከሽማግሌዎች ጠንካራ ተቃውሞ ደርሶበት ከዚያ በኋላ እንደግዴገናኑ ሆነው ተለያዩ። በርግጥ ፓርሃም ነገሩን ማለት ቤተ ክርስቲያኒቱንና እንቅስቃሴውንም ቅርጽ ለማስያዝ ብቻ ሳይሆን የራሱ ሊያደርገውም ከጅሉ ነበር። በጊዜው ከነበረው አመራርና አሰራር የተነሳና ከሌሎችም ችግሮች የተነሳ በ1908 ቤተ ክርስቲያኗ ውስጥ ከፍፍል ኖሮ ነጮችና ጥቁሮች ለየብቻ ማምለክ ጀመሩ። ከፍፍሉ ሙሉ ለሙሉ ግን አልነበረም። ተለያይተውም እንኳ አገልጋዮችን ይለዋወጡ ነበር።

በብዙዎች ጴጌጠኞች መካከልም በሆኑና ባልሆኑም አብያተ ክርስቲያናትና ጸሐፊዎችም ዘንድ ይህ የቶፒካው ሳይሆን የአዙሳው ጎዳና እንቅስቃሴ እንደ ዘመናዊው ካሪዝማዊ እንቅስቃሴ መገሻ እየሆነ ነው የሚጠቀሰው። በጊዜው በዚህ ለሦስት ዓመታት ያህል በጥንካሬ በተካሄደው መነቃቃት ከአሜሪካ የተለያዩ ግዛቶች፣ ከካናዳ፣ ከእስካንዲኒሺያ፣ ከእንግሊዝና ከሕንድም አገር ድረስ የተገኙ ነበሩ። በሌሎቹ የዓለም ክፍሎች የነበሩትና ያሉትም ጴጌጠኞች እንቅስቃሴዎች ከአዙሳ ጋር የቅርብ ወይም የሩቅ ግንኙነት

የሌላቸው አይደሉም። ከአዙሳ ሚስቶን ጥቂት ያልሆኑ ሚስቶናውያን ወደ ዓለም በተለይም ወደ አውሮጳና ወደ ፓስፊክ ደሴቶች ተልከዋል። ከተላኩት መካከል የፓርሃምን ትምህርት የተቀበሉት በሄዱበት ቦታ የአገሬውን ቋንቋ በልሳን ለመናገር እንደሚችሉ ያመኑና ብዙ የጣሩም ነበሩ። ግን የሚናገሩት ልሳን የአገሬው ቋንቋ ሳይሆን ቀረ።

በ1908 በስም ዝርዝሩ መጥፋት የተቃወሰው የሲሞር አገልግሎት በ1911 ሌላ ችግር ገጠመው። በዚህ ዓመት ዊልያም ዱርሃም የተባለው ከዚህ በፊት የአዙሳው መነቃቃት ሲጀመር መጥቶ የነበረው ሰው ተመልሶ መጣ። ቀድሞ የባፒቲስት ቤተ ክርስቲያን ሰባኪ የነበረው ይህ ሰው የሲሞርን ትምህርት በተለይም "አንድ ሰው በልሳናች ከመናገሩ በፊት የመንፈስ ቅዱስ ዳግማዊ አሰራር የግድ ያስፈልገዋል" የሚለውን ፊት ለፊት በመቃወም 'የተፈጸመ ስራ' የሚለውን ትምህርቱን ማስተማር ጀመረ። በዚህ ጊዜ ሲሞር በምስራቅ የአሜሪካ ግዛቶች በስብከት ዘመቻ ላይ ነበር። ሲመለስና ሁኔታውን መለወጡን ሲያይ የአዙሳው ሚስቶን በዱርሃምና በትምህርቱ በሩን እንዲዘጋ አደረገው። ዱርሃምም ብዙ ተቀባይነትን በማግኘት በ1914 'የእግዚአብሔር ጉባዔዎች ማኅበር' (Assemblies of God) የተባለውን አቋቋመ። ይህ ማኅበር ወይም ዲኖሚኔሽን በአሜሪካ የሚገኘው ትልቁ ጴጥጤቆስጣዊ ማኅበር ነው።

ሲሞር በ1922 እስኪሞት ድረስ የአዙሳ ሚስቶን የጥቁሮች አጥቢያ ቤተ ክርስቲያን ብቻ ነበረች። ከሲሞር ሞት በኋላ ደግሞ ለ14 ዓመታት ሚስቱ በመጋቢነት ስታገለግል ቆይታ እርሷም ስትሞት ባልተከፈለ ዕዳ ምክንያት ቤቱ እንዲዘጋ ተደረገ። የአዙሳው መነቃቃት አጀማመር በግልጽ የታወቀና የተዘገበ ቢሆንም አጨራረሱ ግን በጉም የተሸፈነ ነበር ማለት ይቻላል። በዚህ በአዙሳ በተጀመረው መነቃቃት ተሳታፊ ሆነው በነበሩ አንዳንድ ሰዎች በተለያዩ ቦታዎች ከምንም ማኅበር ጋር ግንኙነት የሌላቸውና ነፃ የሆኑ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያኖች ተጀምረዋል። በተከታዮቹ ዓመታትም የተለያዩና ተቀራራቢ መልክ ያላቸው እንቅስቃሴዎች ተከታትለው ተካሂደዋል። 'ሐዋርያዊ እምነት' እና 'የኋለኛው ዝናብ' የሚባሉት እንደምሳሌ ሊጠቀሱ ይችላሉ።

በአዙሳው መነቃቃት ወቅት ስብከቶች ጊዜ እየተወሰደላቸው የሚዘጋጁ ሳይሆኑ ግብታዊ ነበሩ። ጎብኝ ሰባኪዎችም የመስበክ ነፃነታቸውና ዕድላቸው ሰፊ ነበር። በጉባዔዎች ለበሽተኞች ጸሎቶች ይደረጉ ነበር ብዙም ጩኸት የሞላበት ነበር። አንዳንዶች በመንፈስ ይገነደሱ ወይም በኃይሉ ስር ይወድቁ እንደነበርም ተጽፏል። አንዳንዴ እጅግ በጣም ረጅም ለሆነ ጊዜ ጸጥ ተብሎ ይቆያል። አንዳንዴ ደግሞ የልሳናች መዝሙር ጊዜ የሚባል ክፍለ ጊዜ ይኖራል። አንዳንድ ጥራዝ ነጠቅ ነገሮች ወደ ጉባዔው መግባታቸውን ሲሞር

እራሱም ጽፎም አስተምሮም ነበር። በኋላ በኋላ ሲሞር ራሱ በልሳኖች መናገርን በተመለከተ ያስተማረው ትምህርት ተቀይሮ ነበር። 'የመጀመሪያ ምልክት' እየተባለ ያስተማረውን በሌሎች ቋንቋ መናገርን የቃልቻና የጥንቆላ መሰል ስራን ለሚያካሂዱ በር መክፈት እንደሆነና በመንፈስ ቅዱስ መጠመቅ ማለት በእግዚአብሔር ፍቅር መጥለቅለቅና ለማገልገል በኃይል መታጠቅ መሆናቸውንና በልሳኖች መናገር ይህን ጥምቀት ከሚከተሉት ምልክቶች አንዱ ሊሆን እንደሚችል አስተምሯል።

ከመጀመሪያው መነቃቃት በኋላ ብዙ ሚስቶናዊ ድርጅቶችና በርካታ አብያተ ክርስቲያናትም በብዙ አጥቢያዎች ተቆርቋረዋል። ለሌሎችም ይህን መስመር ለመከተል የተሰለፉ ነበሩ። ከተቆረቆሩት አብያተ ክርስቲያናት መካከል 'የሰሜን ጎዳና ሚስቶን' ወይም 'የሙሉ ወንጌል ጉባዔ' የሚባለው ይገኝበታል። ይህን የጀመረው ዊልያም ዱርሃም ሲሆን በኋላ 'የኋለኛው ዝናብ ወንጌል' በሚል መጽሔትና 'ወንጌል ማተሚያ' በሚል ማተሚያ ቤት ተደግፎ የተጠናከረ ቤተ ክርስቲያን ሆኖ ነበር። በርካታ ሚስቶናውያንም በዓለም ዙሪያ ተሰማሩ። ወደ አውሮጳ፣ ቻይና፣ ፊሊፒንስ፣ ጃፓን፣ ሆንግኮንግ፣ ግብጽ፣ ደቡብ አፍሪካና ሌሎችም አገሮች ሄዱ። የአዙሳው ጎዳና መንፈሳዊ እንቅስቃሴ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ዘጋቢዎች ዘንድ የዘመናዊው ሲንጤቆስጣዊ ልምምድ ማዕከል ምንጭና ጅማራ ተደርጎ የሚወሳው ነው። እንደ ኋለኛው ዝናብ ካፊያ ተደርጎ የተቆጠረም ነበር።

በ1920ዎቹ ውስጥ የእግዚአብሔር ጉባዔዎች ማኅበር ወይም Assemblies of God ከሚባለው ማኅበር 'ኢየሱስ ብቻ' የሚባለው ቡድን ተለይቶ ወጣ። ይህ የእነርሱ ዓይነቱ ትምህርት በእግዚአብሔር አንድ መሆን ላይ በማተኮር የሥላሴን ኅልውና የሚክድ ሲሆን በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተፈጠረው ምናርኪያኒዝም የተባለው አርዮሳዊ ስህተት ዘመናዊ መልክ ነው። ለምሳሌ የይሆዋ ምስክሮችና 'ኢየሱስ ብቻ' በመባል በአገራችን የሚታወቁት የሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን ተከታዮች የዚህ ስህተት ቅርንጫፎች ናቸው። በ1920ዎቹ የተገነጠለው የዚህ ቤተ ክርስቲያን ዋና መሠረትና መመሪያ መጽሐፍ ቅዱስ እንደሆነ ቢባልም ነገር ግን እንደ ተሸካሚ ዓምድ የሚታዩት ስሜታዊ ልምዶችና አዳዲስ መገለጦች ናቸው። በጊዜው የተአምራት ቁጥሮች መቀነስና መራራቅ ጥያቄ የፈጠረባቸው ሰዎች የተአምራት ቁልፉ ያለው በኢየሱስ ስም በመሆኑ የኢየሱስን ስም ብቻ በማጥላት በስሙ እንደገና እስከማጥመቅ ድረስ ርቀው መሄድ ጀመሩ። በዚህ ጊዜ ማለትም በ1920ዎቹ ጥቂት ቀደም ብሎ በልሳኖች መናገር የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት ምልክት መሆን ያለመሆኑ እንደገና አወዛጋቢ ደረጃ ላይ ደርሶ ነበር።

በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የመጀመሪያ አጋማሽ መካከልና መጨረሻ አካባቢ 'ድኅረ ሁለተኛው የዓለም ጦርነት መንፈሳዊ መነቃቃቶች' እየተባለ የታወቀው ጊዜ ነው። በዚህ ጊዜ የሆነውና እየሆነም ያሉት እንቅስቃሴዎች በተለያዩ መጠሪዎች ይጠራሉ። ለምሳሌ 'የእምነት ንቅናቄ' (Faith Movement) 'የኋለኛው ዝናብ ንቅናቄ' (The Letter Rain Movement) 'የልሳን ንቅናቄ' (Tongues Movement) 'የሦተኛው ሞገድ ንቅናቄ' (The Third Wave ወይም Signs and Wonders Movement) ወዘተ. በመባል ይታወቃሉ። በነዚህ ጊዜያት ውስጥ ከተነሱት አገልጋዮች አንዳንዶች እስካሁንም በማገልገል ላይ ያሉት ጭምር እንዲሁም በአመዛኙ የእነዚህ መነቃቃቶች አውታሮች የተሳሰሩት በሃያኛው መቶ ምዕት ዓመት መጀመሪያ ከነበረው ጋር ሳይሆን ከዚያ በፊት ካሉ አንዳንድ ሰዎች ትምህርት ጋር ነው።

ከ1950ዎቹ መጨረሻ በኋላ እነዚህ ንቅናቄዎች በተለምዶ ከቆዩባቸው አብያተ ክርስቲያናትም ውጪ መዝመት ጀመሩ። ትምህርተኞቻቸውም በአንድ ወይም ሁለት ዋና ዋና ነጥቦች ዙሪያ ሳይሆን ከቦታና ከጊዜም ጋር ከሰዎችም መገለጦችና ልምምዶች ጋር እየተሳሰሩ መብዛት ጀመሩ። እነዚህ ትምህርተኞች ከሚያተኩሩባቸው መስኮች መካከል ጤንነት፣ ፈውስ፣ ብልጽግና እና የመሳሰሉት ምድራዊ በረከቶች ይገኛሉ። ሁሉንም የሚያቀራርባቸው አንድ ነጥብ ቢኖር ምናልባት ልምምዳዊነት ነው። ይህ ማለት እነዚህን ትምህርተኞች ለማስተማርና ለማብራራት ከመጽሐፍ ቅዱስ ማብራራት ይልቅ መገለጦችና የግል ልምምዶች የጎላ ሚና ይጫወታሉ። እንደነርሱ ያለው ልምምድ ውስጥ ያልገቡ ክርስቲያኖች እንደ ሁለተኛ ደረጃ ክርስቲያኖች ይቆጠራሉ፤ በእነርሱ ዓይን ሲለኩ ጎዶሎዎች ናቸው።

'ሦስተኛው ሞገድ' የሚባለው ንቅናቄ ከዚህ በፊት በዚህ ምዕት ዓመት መጀመሪያ በቶፒካውና በአዙሳው ንቅናቄዎች አካባቢ ይታወቅ ከነበረው 'ሦስተኛው ልምምድ ወይም ሦስተኛው ቡራኪ' ከሚባለው የተለየ ሆኖ ተጀመረ። ሦስተኛው ሞገድ ከ1960ዎቹ በኋላ የተጀመረና እስከ ዘመናችንም ድረስ ያለ ንቅናቄ ነው። በቦሊቪያ ሚስዮናዊ ሆኖ ለ16 ዓመታት ያገለገለውና በኋላም በታወቀ የሥነ-መለኮት ት/ቤት የቤተ ክርስቲያን ዕድገት ምሁር የሆነው ፒተር ዋግነር ነው ይህን ንቅናቄ የጀመረው። እንደ ዋግነር አባባል የመጀመሪያው ሞገድ የኢንጤቆስጤው ቀን ነው። ሁለተኛው በዚህ ዘመን መጀመሪያ አካባቢ በቶፒካና በሉስ አንጀለስ የተከሰተው ካሪዝማዊ ንቃንቄ ሲሆን ሦስተኛው በዚህ ዘመን መንፈስ ቅዱስ እየሰራ ወይም ሊሰራ ያለው እንቅስቃሴ ነው። ዋግነር ምንም እንኳ ይህን ንቅናቄ በዘመናዊዎቹ ካሪዝማውያን ንቅናቄዎች ውስጥ የሚደረጉት መስመር ያለፉ ልምምዶች ብዙዎችን በማስደንገጥ አፍራሽነት ያለው ስሜት ስለፈጠሩ 'ካሪዝማዊ' ወይም

‘ኢንጤቆስጣዊ’ ብለው ሰዎች እንዲጠሩት ባይፈልግም የተለየ አዲስ ነገር የለውም።¹⁰

የዚህ ንቅናቄ ማዕከላዊ ጭብጥ ድንቅና ተአምራትን አጥብቆ መፈለግና እነዚህ ነገሮች ለወንጌል ስርጭት ያላቸው ሚና ጉልህ በመሆኑ እነርሱ የሌሉበት ወንጌል ጎዶሎ እንደሆነ እስከማሰብና ማስተማር መድረስ ነው። ሐሴታዊ ልምምዶችን ምስጢራዊ ክስተቶችን፣ ተአምራዊ ኃይሎችንና ተፈጥሮ-አለፍ ምልክቶችን አጥብቆ መከታተል የንቅናቄው ዋና ትምህርት ነው።¹¹ 3ኛው ሞገዶች እንደሚሉት የሚታቱ አካላዊና ቁሳዊ ድንቆች፣ ተአምራትና ምልክቶች ካልኖሩበት ያ ክርስትና ክርስትና ነው ሊባል አይገባውም። ‘ወንጌል ሲሰበክ ተአምር መኖር አለበት ተአምር ሲያዩ ነው ሰዎች በሚገባ የሚለውጡት’ በማለት ተአምራትንና ምልክቶችን ያልተረገዘን ለመውለድ እንደሚያምጡ እስኪሆኑ ይደርሳሉ። ይህ የመጨረሻው አሳብ በተለይ ጆን ዊምበር በተባለው ከንቅናቄው መሪዎችና ተንታኞች አንዱ በሆነው በሰፊው ተዘክሯል።¹²

3ኛው ሞገድ ‘የተአምራትና የምልክቶች ንቅናቄ’ በመባልም ይታወቃል። ተአምራትና ምልክቶች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉ እውነታዎች ናቸው። በብሉይም ሆነ በአዲስ ኪዳናት ውስጥ እጅግ በብዛት ታይተዋል። ዛሬም በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ተአምራትን ማድረግ ከጸጋ ስጦታዎች መካከል አንዱ ሆኖ የተሰጠ ጸጋ በመሆኑ ይታያል። ይሁን እንጂ ይህን ጸጋ በአጉል አለጣጠጥ መለጠጥና በሌለበት እንዳለ ማስመሰል ወይም በሌለበት የግድ እንዲኖር ማድረግ ችግር ይፈጥራል፤ ስህተትም ነው። በየዋህነት ሲታይ ተአምራትና ምልክቶች እምነትን የሚፈጥሩ ይመስላሉ። በርግጥ ተአምራት አይተው ለጊዜው ያመኑና የተከተሉ ሰዎች እንዳሉ ተጽፏል። ይሁን እንጂ ዘላቂታዊውን ውጤት ለማየት መጽሐፍ ቅዱስን ስንመረምር ግን ተቃራኒውን እውነት ነው የምንረዳው። የትኞቹም የጸጋ ስጦታዎች በተገቢው መንገድና በፈሪሃ እግዚአብሔር ካልተያዙ ሊበላሹና በማነጽም ፈንታ ላያንጹና እንዲያውም ሊያፈርሱም እንደሚችሉ ሁሉ ይህም ስጦታ እየተበላሸም ይታያል።

በዚህ መጽሐፍ ክፍል አራት ስር የምንመለከታቸው አንዳንድ መንፈሳዊ የሚመስሉ ቀውሶች ወይም መሥመር የለቀቁ ልምምዶች በእነዚህ ንቅናቄዎች ውስጥ የተከሰቱ ልምምዶች ናቸው። በእነዚህ የንቅናቄዎች የትምህርት ጎርፍ የሚወሰዱት ጥቂቶች ባይሆኑም በውስጡ ያሉት ሁሉ የተሳሳቱ ናቸው ማለት ደግሞ ይከብዳል። አንዳንዶቹ በየዋህነት ሌሎች ባለማወቅና ባለማስተዋል አንዳንዶች በባህርያቸው ‘ሞቅ’ ያለ ነገርን ስለሚፈልጉና ሌሎች ‘ቀዝቀዝ’ ያሉ ስለሚሆኑባቸው፣ ሌሎችም በሌሎች የተለያዩ ምክንያቶች የሚገቡ አሉ።

በውስጥ ሆነው የንቅናቄዎቻን ጤናማ ንጥረ-ነገሮች በመቅሰም አረምና
አራመቻዎቻን ደግሞ ለመንቀል የሚጥሩ እውነተኛ አገልጋዮችም መኖር አሉ
የማይባል እውነት ነው። መንፈስ ቅዱስ ወደ እውነት ሁሉ የሚመራ የእውነት
መንፈስ ነውና ምሪቱን ተግተው የሚሹትን ወደ ተወደደ እውነቱ
ይመራቸዋል።